

§§ 1-8, ændringsforslaget om indsættelse af en ny paragraf og §§ 9-10 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om svangerskabsafbrydelse m. v.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 55) findes i tidenden sp. 1438, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 553).

Der var stillet 5 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sættes til forhandling under ét.

Falk Hansen: Med stor interesse fra mange sider i befolkningen har man fulgt arbejdet i det udvalg, som siden førstebehandling her i folketinget i november 1969 har arbejdet med det af justitsministeren fremsatte lovforslag til ændring af den nugældende svangerskabslov. I artikler, ledere og læserbreve har problematikken omkring abortproblemet været ivrigt drøftet, og mange toner har lydt i det blandede kor. Et meget betydeligt antal protestskrivelse er blevet sendt dels direkte her til folketinget, dels til justitsministeriet. Med hensyn til ordlyd og indhold er de næsten ens og fastslår alle, at underskriverne repræsenterer vidt forskellige politiske og religiøse overbevisninger.

Det er da helt klart, at et så stort antal henvendelser må gøre et vist indtryk på én, og det har de også gjort på mig, men på den anden side må jeg indrømme, at jeg har svært ved at følge tankegangen i de omtalte skrivelser. Så vidt jeg kan skønne, gælder

det for de fleste af dem, hvad indhold angår, at de egentlig i deres udformning lige så meget er en protest imod den allerede gældende lov fra 1956 og dens forgænger fra 1937. På den baggrund må de jo siges at komme en postgang for sent, og så kunne man fristes til at stille det spørgsmål: hvilken indsats har de protesterende kredse i virkeligheden gjort på dette område? Det er nu engang ikke tilstrækkeligt selv at høre til de velbjærgede og derefter lade de andre sejle deres egen sø uden aktivt at gå ind i en løsning af problemerne. På dette som på alle andre områder er protester nu ikke nok. Jeg har ikke indtrykket af, at de samme kredse tidligere har set særlig positivt på f. eks. hele spørgsmålet omkring seksualoplysningen.

Selvfølge vil der i dette som i andre tilfælde her i landet være en mængde velmenende mennesker, der i Guds navn vil forklare, hvad man må og især — det er som regel det fremherskende — hvad man ikke må. Kristendom har imidlertid ingen speciel moralkodeks; dens egenart ligger på et helt andet plan. Livet er en gave, som skal modtages og gives videre. Forholdet mellem forældre og børn, mellem mand og kvinde, forholdet til næstens liv og ejendom, alt må forstås ud fra fra budet om kærlighed; det gælder også spørgsmålet om svangerskabsafbrydelse. Som jeg tidligere har bemærket, er det menneskeligt at glædes ved børn. Både psykisk og fysisk er svangerskab og fødsel noget naturligt for en kvinde, men det er lige så sikkert, at mange grunde kan føre til en stærk modvilje mod et opstået svangerskab, hvad enten denne modvilje ytrer sig i form af passiv resignation eller som et stærkt ønske om abort.

Når der skal lovgives om et så dybt personligt og menneskeligt spørgsmål, som afbrydelsen af et svangerskab er, er det helt oplagt, at det må kræve megen overvejelse af det enkelte medlem her i folketinget, før man tager sin stilling. Jeg vil da gerne slå fast, for at der ikke på dette punkt skal herske nogen misforståelse, at de medlemmer af udvalget, som har stillet ændringsforslag, hvor vi går ind for fri adgang til svangerskabsafbrydelse, meget nøje og meget grundigt har overvejet problemet. Jeg nævner det, fordi man somme tider kan få det indtryk, at nogle er af den opfattelse, at det er

[Falk Hansen.]

en stillingtagen, som er blevet til i en hast uden de naturlige og dybe overvejelser, som helt naturligt må gå forud for en sådan beslutning. Sådan formoder jeg, at alle medlemmer af det høje ting har det nu, hvor der skal stemmes om lovforslaget og mindretallets ændringsforslag.

Ud fra en tro eller en livsholdning kan man jo udmærket vende sig mod ting og forhold i tilværelsen, ja, man kan endog fordømme dem og, hvis det passer til éns temperament, tage kraftigt til genmæle imod dem. Man kan bekæmpe dem på de måder og med de midler, man finder egnede, og som er forenelige med samfundets struktur og retsregler, men dels er det ikke givet, at disse forhold af den grund ophører at eksistere, dels er det jo heller ikke givet, at alle har den samme opfattelse af problemerne som én selv, uanset hvor gode man så synes éns egne motiver er.

Der er jo ikke, sådan som man kunne få indtrykket af ved læsningen af nogle af de utallige protester forskellige steder, tale om, at folketinget nu skal vedtage en lov, som påtvinger mennesker noget med hensyn til afbrydelse af et svangerskab. Hvad der derimod er tale om, er, at der skabes en reel mulighed for, at de kvinder, der af den ene eller den anden grund måtte ønske det, kan få deres svangerskab afbrudt legalt og på forsvarlig vis. For uanset indstilling, uanset tro, livsholdning og opfattelse, uanset hvor fra i landet man kommer, kan jo dog ingen benægte, at der hvert år finder adskillige tusinde illegale aborter sted, som ofte har de alvorligste følger for de pågældende kvinder.

Det er realiteterne, og på den baggrund må det dog vist siges, at det var at foretrække, om disse forhold blev ændret. Jeg tror, at et vist antal kvinder af forskellige grunde, som jo i virkeligheden ikke vedkommer noget som helst andet menneske, er abortfikserede og nærer et dybt ønske om at få deres svangerskab afbrudt. Ansvaret for et sådant indgreb bør efter min mening placeres ét sted, nemlig hos den, som skal have indgrebet foretaget, og ikke overlades til i denne situation helt tilfældige menneskers skøn.

Endelig må man jo ikke se bort fra, hvad en del af de protesterende synes at leve i

nogen uvidenhed om, at mange mennesker ikke bekender sig til et livssyn eller en tro, som forbyder dem en sådan handling af de grunde, som nævnes mest i protesterne. I et frit land har vel disse mennesker lige så stor ret til at få respekteret deres holdning og livsindstilling som andre. På en række punkter er det, som om vi har en tilbøjelighed til at operere med en dobbeltmoral, en dobbeltmoral, som hverken kan siges at være særlig etisk eller ærlig. Vi ved, at ting finder sted, men vi er ikke villige til åbent at erkende det og tage følgerne af de faktiske forhold.

Det af justitsministeren fremsatte lovforslag med de uendelig få ændringer, som det efter en række udvalgsråd og samråd med ministeren lykkedes for udvalget at få med, betyder en meget stærk liberalisering af den nugældende lov fra 1956. Ja, i grunden er liberaliseringen vel nok så stor, at der stort set er tale om fri abort; det gælder blot om at være snedig, det gælder blot om at finde en paragraf, der passer i det enkelte tilfælde, og som man kan komme ind under. Jeg skal ikke gå i detaljer med hele ministerens lovforslag, men vil dog gerne nævne et par enkelte ting.

I § 2 hedder det, at hvis en kvinde er fyldt 38 år eller har født 4 børn, som bor hjemme, så kan vedkommende få sit svangerskab afbrudt. At 38 år er valgt, hænger sammen med den i forvejen meget høje tilladelsesprocent på 92 under administrationen af den nugældende svangerskabslov. Men det viser sig, at der f. eks. også for de 35-åriges vedkommende er tale om en meget høj tilladelsesprocent, så reelt kunne man lige så godt have sat grænsen dér eller et andet sted. Men det var altså de 38 år, som regeringspartierne i deres uransagelige visdom kunne blive enige om, og så skal det være lov, uden at det dog kan siges at have nogen særlig etisk begrundelse. Det forekommer ikke videre logisk, det forekommer heller ikke videre konsekvent ud fra betragtningen om administrative lettelser for mødrehjælpen. De administrative lettelser bliver der vist ikke mange af, hvis ministerens forslag går igennem.

Nr. 2) i § 2 om de 4 børn, som kvinden har født, og som bor hos hende, forstår jeg simpelt hen ikke. Jeg har forstået på justitsministeren, at begrundelsen for det er den

[Falk Hansen.]

belastning, det kan være for en kvinde at have 4 børn under 18 år hjemme, og om dette skal jeg ikke yppe nogen uenighed. Men når det samtidig kræves, at kvinden selv har født dem, så synes jeg, at logikken hører op. For det må da være lige så stor en belastning at have 4 børn omkring sig, selv om man selv kun har født de 2 og eventuelt har fået de 2 andre ved indgåelse af et andet ægteskab eller indledningen af et fast samlivsforhold. Skulle der være nogen mening i tingene, skulle det altså alene dreje sig om antallet af børn, som var hjemmeboende, eller antallet af børn, som kvinden havde født. En sammenblanding af disse to ting er der intet som helst hold i. Der kunne i den forbindelse nævnes en lang række eksempler, som viser, hvor uhensigtsmæssig denne paragraf er, men det skal jeg undlade.

Den sociale indikation er jo en nyskabelse, som det nok vil volde ikke så lidt administrativt besvær at få til at fungere rigtig efter sin hensigt.

Med hensyn til § 4, 5), hvor der tales om de tilfælde, hvor kvinden på grund af alder eller umodenhed ikke for tiden formår at drage omsorg for barnet på forsvarlig måde, vil jeg gerne sige til justitsministeren, at jeg er glad over, at fortsættelsen i paragraffen om, at afgørelsen ville blive truffet under hensyn til den støtte, hun kunne forvente at få fra familie, fra barnets far eller fra anden side, er flyttet over i bemærkningerne. Det betragter jeg absolut som en forbedring.

Som allerede nævnt betyder justitsministerens lovforslag en meget vidtgående liberalisering, men på den baggrund er det, at mindretallet som omtalt i mindretalsbetænkningen finder, at når man alligevel har ønsket at gå så vidt som at give tilladelse til afbrydelse af svangerskab i betydelig øget omfang, så er det ikke længere nogen etisk holdning, som begrunder, at man ikke indfører fri abort. Vi mener, at fordelene ved en lovgivning, der under visse betingelser tillader fri abort, er så betydelige, at denne løsning absolut bør foretrækkes.

På denne baggrund er det, at mindretallet har stillet et ændringsforslag, som jeg skal tillade mig at gøre nogle bemærkninger om. Det er min fornemmelse, at modstanderne mod indførelse af den frie adgang til afbrydelse af svangerskab ikke sjældent har den

opfattelse, at meningen med det er, at en kvinde uden videre skal kunne henvende sig til en læge og få indgrebet foretaget. Derfor finder jeg det væsentligt at slå fast, hvad der kommer til udtryk i vort ændringsforslags § 2, stk. 2, med hensyn til, hvilke betingelser der skal være opfyldt først, medmindre der er tale om fare for kvindens liv eller helbred. Det hedder her, at kvinden skal ved ansøgning om svangerskabsafbrydelse henvende sig til den stedlige mødrehjælpsinstitution, hvor hun grundigt skal orienteres om samfundets hjælpeforanstaltninger, hvis hun vælger at gennemføre svangerskabet, og samtidig skal hun af en læge nøje orienteres om indgrebets art, og derefter skal der gives kvinden mulighed for grundigt at overveje, om hun vil fastholde sit ønske om svangerskabsafbrydelse.

Den afgørende forskel mellem ændringsforslaget og justitsministerens lovforslag på dette punkt er, at det bliver kvinden selv, der træffer afgørelsen efter en grundig rådgivning. Men det betyder også, at vi kommer bort fra formynderiet, hvor det er andre, der skal træffe beslutning for vedkommende, hvilket jeg finder er noget særdeles vigtigt at komme væk fra. Det må være kvinden selv, der skal træffe beslutningen. Der kan for den enkelte være så mange og så forskellige forhold, som gør sig gældende i en sådan situation, at det kan blive meget vanskeligt for ikke at sige umuligt for læger og andre at træffe afgørelsen for den enkelte kvinde.

Mest flydende vil det som allerede omtalt nok blive i forbindelse med den sociale indikation, og jeg vil i den forbindelse gerne citere overlæge Hoffmeyers bemærkning i hans mindretalsudtalelse i kommissionsbetænkningen side 135 ff, hvor det hedder — jeg beder om tilladelse til at citere:

„ . . . at det er så godt som umuligt både teoretisk og praktisk at trække en tilstrækkelig skarp og velmotiveret grænse mellem rene sociale og andre ikke-medicinske indikationer, samt at læger ikke i særlig grad er kompetente til at deltage i disse afgørelser, samt endelig, at det i høj grad beror på vilkårlighed og uberettigede værdinormer, når flertallet ikke vil imødekomme de mere personligt motiverede abortansøgere.“

Helt oplagt må det være, at lovgivning på

[Falk Hanson.]

dette område må følges op på en lang række punkter, bl. a. øget oplysning med hensyn til brugen af antikonceptionelle midler, som samtidig må søges billiggjort mest muligt. Ved tidligere behandlinger har jeg og andre også nævnt spørgsmålet om oprettelse af seksualvejledningsklinikker overalt i landets større byer, hvor vejledningen skal være gratis. Af det af undervisningsministeren i går fremsatte lovforslag ser jeg, at det indeholder bestemmelser om indførelse af seksualoplysning som et fast led i skolernes undervisning, sådan som det også tidligere er foreslået af seksualoplysningsudvalget. Der er så kun at håbe på, at de praktiske problemer i denne forbindelse må blive løst hurtigst muligt, så man kan komme i gang på dette område.

Endelig vil jeg gerne gentage kravet fra tidligere om en meget forstærket indsats fra samfundets side med hensyn til de hjælpeforanstaltninger, der kan stilles til rådighed for kvinder, som ønsker at gennemføre deres svangerskab. Noget aldeles afgørende for mindretallet har nemlig været ønsket om at afskaffe de illegale svangerskabsafbrydelser, og det kan efter min mening kun ske ved, at de erstattes af lægelige forsvarlige indgreb på hospitaler. Det må være noget vigtigt, at samfundet gennem sin holdning og sine tilbud til den gravide kvinde søger at motivere det størst mulige antal kvinder for at gennemføre deres svangerskab, og her er vi vel nok ved et punkt, hvor der er blevet svigtet og ikke ydet tilstrækkeligt. Kunne diskussionen omkring hele abortproblemet og debatten her i folketinget medføre, at en øget indsats på dette område kom i gang, synes jeg, noget væsentligt ville være nået.

Jeg vil gerne tage afstand fra de tanker, som fra forskellig side har været fremført om, at den gravide kvinde skulle søges overtaget til at gennemføre svangerskabet med bortadoption for øje. Det er for mig en aldeles uacceptabel mulighed, der nærmest minder om et stykke forældet klassepolitik fra det forrige århundrede, og det glæder mig,

at udvalgets medlemmer ikke har kunnet tilslutte sig denne tanke.

Ved en af de tidligere behandlinger af dette spørgsmål udtrykte jeg min tilfredshed med, at der havde fundet en af dramatisering sted af debatten i forhold til tidligere. Jeg gjorde det, fordi jeg fandt, at det ville være et gode, hvis man kunne undgå at løfte debatten om dette alvorlige problem op på et plan, hvor sagen kunne blive vanskelig at have med at gøre, fordi en række mere irrationelle og emotionelle momenter kom for stærkt ind i billedet og for stærkt ville præge debatten. Der er nogle, der har misforstået det derhen, at jeg nærede ønske om at tage let på denne sag; det er min opfattelse, at denne misforståelse må stå helt for de pågældendes egen regning. Personlig finder jeg, at der er meget langt imellem at tage let på en sag og at kunne drøfte den sagligt og roligt ud fra de ganske konkrete forhold og oplysninger, som danner baggrund for vor debat og stillingtagen.

Man kunne frygte, at indførelsen af fri adgang til svangerskabsafbrydelse kunne medføre større ligegyldighed også med hensyn til brugen af antikonceptionelle midler. Selv har jeg på et vist tidspunkt hældet til den anskuelse, men jeg tror ikke, det er rigtigt. Der er tidligere foretaget en undersøgelse i Stockholm over steriliserede kvinder; den viste, at de ikke blev mere løsslupne og letlevende, fordi de ikke kunne befrugtes. Og i øvrigt viser jo de fleste andre forhold i tilværelsen, at jo større selvbestemmelsesret og ansvar mennesker får, desto mere engagerede og ansvarsbevidste bliver de.

Med baggrund i de af mig her fremførte bemærkninger, og fordi jeg finder selve formyndertanken mere og mere uacceptabel, samt fordi det må erkendes, at der med fremsættelsen af justitsministerens forslag ikke længere er tale om nogen etisk holdning, skal jeg hermed anbefale at stemme for det af mindretallet stillede ændringsforslag. Vi er ikke blinde for de betænkeligheder, man kan nære, men alligevel er det vor opfattelse, at fri adgang til svangerskabsafbry-

[Falk Hansen.]

delse som udtrykt i vort ændringsforslag må være den mest ærlige, ægte og realistiske løsning i dag.

Lis Møller: Jeg skal på flertallet af min gruppes vegne anbefale lovforslaget med de af ministeren stillede ændringsforslag til vedtagelse.

Jeg vil dog tilføje, at det er med beklagelse, jeg går til denne liberalisering af loven om svangerskabsafbrydelse netop nu. Der er i den senere tid sket et meget betydeligt fald i de spontane aborters, altså også i de illegale aborters antal. Antallet af kvinder, der søger mødrehjælpen om svangerskabsafbrydelse, er dalet stærkt. Fødselstallet, der da lede kraftigt i årene 1966-69, viser en svagt stigende tendens. Nedgangen skyldtes utvivlsomt et bedre kendskab til og brug af prævention; den påbegyndte stigning, at familier i dag langt bedre planlægger familieførelsen og gennemfører planlægningen. Endelig er der i de sidste år fremkommet en lang række nye præventive midler, flere er på vej, og man har altså kunnet spore deres virkning. Derfor havde jeg gerne set, at denne linje ikke blev brudt nu, hvad jeg er bange for vil ske med liberaliseringen.

Vi har til svangerskabsudvalget fået henvendt 11.000 protester mod liberaliseringen af svangerskabsloven, og til justitsministeriet er indgået ca. 29.000; det vil sige, at i alt ca. 40.000 mennesker har protesteret mod denne liberalisering. Vi fik forleden, da betænkningen var ved at blive afgivet, henvendelse fra de gynækologiske medlemmer af mødrehjælpens samråd i Storkøbenhavn. Jeg håber, at vi mellem anden og tredje behandling får mulighed for at se nøjere på denne henvendelse. De gynækologiske samrådsmedlemmer er også overlæger på de hospitalsafdelinger, der udfører de abortindgreb, som samrådene har stillet indikation for. Overlægerne foreslår, at samrådene skal kunne tilbyde sociale hjælpeforanstaltninger, når der er enighed om, at den alvorlige belastning kan afværges ved sådanne foranstaltninger, og siger i henvendelsen, at denne tilføjelse til loven er en betingelse for, at de kan medvirke til den sociale indikations gennemførelse i praksis. Af justitsministerens svar fremgår, at en sådan ændring af

loven forudsætter en omfattende gennemgang og vurdering af de bestemmelser i den gældende lovgivning, der åbner mulighed for støtteforanstaltninger for gravide kvinder. Det er jeg naturligvis også helt klar over, men jeg indrømmer, at jeg også fuldt ud forstår overlægerne. Vi har altså ikke i udvalget kunne gå ind på de tanker på nuværende tidspunkt. Men jeg synes i høj grad, vi må kunne gå ind på overlægernes forslag om, at loven tages op til revision inden ikke så forfærdelig mange års forløb.

Personlig vil jeg meget gerne tage imod overlægerens forslag om, at mødrehjælpen og overlægerne i den mellemliggende periode gør en fælles indsats for at fremskaffe et stort og vægtigt materiale til belysning af de tilknyttede sociale problemer og en bedre opgørelse af abortindgrebenes komplikationer over hele landet. Jeg tror nemlig ligesom gynækologerne, at disse problemer absolut ikke er tilstrækkeligt belyst i dag. Vi ved alt, alt for lidt om de psykiske følger af svangerskabsafbrydelse. En kvinde får bevilget svangerskabsafbrydelse, hun får den foretaget, og så er der ingen, der beskæftiger sig med hende mere. Jo, hun får måske nogle nervetabletter hos sin sygekasselæge, men længere strækker hjælpen sig heller ikke — nu er hun blevet befriet for den byrde. Men det er et spørgsmål, om hun er blevet befriet. Forbruget af nervetabletter hos de kvinder, der har fået foretaget svangerskabsafbrydelse, taler sit eget sprog.

I den liberaliseringsglæde, som mange føler, synes jeg stadig ikke man må glemme, at det er muligheden for afbrydelse af liv, vi udvider. Det er ikke en galdestensoperation eller en blindtarmsoperation, der er tale om.

Jeg har på hospitaler overværet såvel fødsler som svangerskabsafbrydelser i min egenskab af fjernsynsmedarbejder. Jeg indrømmer, at jeg kunne have ønsket mig, at udvalgsmedlemmerne, der har behandlet dette lovforslag, havde gjort det samme. En ung sygeplejeelev, der for tiden har turnustjeneste på en operationsafdeling, sagde forleden til mig: „De mennesker, der skal tage afgørelsen om udvidet adgang til svangerskabsafbrydelse, skulle først overvære et sådant indgreb. De skulle se, hvordan fosteret pakkes i cellstof og kastes i skraldespan-

[Lis Møller.]

den, og de skulle have lov til at fornemme den rystende og ækle fornemmelse, det er at skulle gøre sådan noget.“

Folketinget går nu til at bevilge svangerskabsafbrydelse bl. a. på social indikation, d. v. s. svangerskabsafbrydelse, hvis kvinden bor dårligt, hvis hendes økonomi er dårlig, hvis der ikke er børneinstitutioner nok til at tage sig af hendes børn, når hun er på arbejde. Jeg kan kun endnu en gang beklage, at de ufødte børn skal undgælde for mangel på institutioner og for mangelfuld sanering.

Ved første behandling sagde jeg, at det ville være ønskeligt, om vi i forbindelse med behandlingen af dette lovforslag også fik taget adoptionsloven op til revision. Det er af nogle blevet opfattet, som om jeg ønskede et enten-eller, men det sagde jeg ikke. Det, jeg gerne vil nå frem til, er, at alle, som ønsker svangerskabsafbrydelse, vil overveje, før de går til en afbrydelse, om de ikke hellere skulle gennemføre svangerskab og fødsel og derefter eventuelt bortadoptere barnet. Jeg siger „eventuelt“, fordi en beslutning om at forsøge at få svangerskabsafbrydelse altid skal træffes hurtigt og i en følelsesmæssigt uafbalanceret periode. Man kan meget bedre i ro overveje, om man vil bortadoptere eller selv prøve at klare barnet, og det viser sig da ofte, vel også oftest, at man selv klarer barnet.

Men bortadoption kræver naturligvis en ændret indstilling hos mange også her i tinget. En mor, der egentlig hellere vil bortadoptere end få svangerskabsafbrydelse, en mor, der egentlig hellere vil bortadoptere end anbringe barnet på et børnehjem, vil måske være bange for at blive kaldt følelseskold og hjerteløs, fordi hun giver barnet fra sig. Men hvis hun af den ene eller den anden grund ikke kan have barnet hos sig, så giver hun dog dette barn en chance ved at lade andre, som gerne vil, tage sig af det.

For mig at se må den udvej, som lovforslaget nu åbner mulighed for, være den allersidste udvej for den enkelte kvinde. Svangerskabsafbrydelse er en nødløsning. Svangerskabsafbrydelse skaber ikke lykke. Svangerskabsafbrydelse er ikke nogen bagatel. Svangerskabsafbrydelse er afbrydelse af liv. Jeg tror, meget sjældent en kvinde har

fortruddt en fødsel, men tusinder har fortrudt svangerskabsafbrydelse.

Når jeg trods min store betænkelighed ved udvidelsen af den nugældende lov går ind for forslaget, er det udelukkende for at hindre, at forslag om fri svangerskabsafbrydelse vedtages, og jeg skal derfor anbefale, at man stemmer imod det af mindretallet stillede ændringsforslag.

Eva Ree: Det skal ikke nægtes, at det også har gjort et vist indtryk på mig, at der er over 40.000 protester mod regeringslovforslaget om en liberalisering af den nuværende svangerskabslov, som nu er 14 år gammel. Der har været protester fra enkeltpersoner, der har været protester indsamlet i by og måske specielt på landet. Nogle af protesterne har været temmelig enslydende. Andre har til gengæld båret præg af, at det var en lille, sluttet kreds, der ønskede at give udtryk for deres mening uden at ville påvirke andre. Læserbreve i dagbladene har der været mange af. Der har været skrevet artikler og kronikker, været rettet henvendelser til folketingsmedlemmer gruppevis og enkeltvis. Vi har vist alle sammen fået breve, der har kommenteret regeringslovforslaget på den ene eller anden måde. Og alt imens har man så i det nedsatte udvalg kulegravet de mange problemer, modtaget deputationer og pløjet sig igennem materiale i kilovis. Det sidste skal ikke være nogen beklagelse. Hvis jeg endelig skulle komme med et hjertesuk, så måtte det blive, at de mange tilhængere af en liberalisering af den nuværende svangerskabslov har været mere tilbageholdende i deres ytringer end andre.

Men der bliver alligevel en fornemmelse tilbage af, at adskillige, som protesterer mod det nye svangerskabslovforslag, reelt protesterer mod loven fra 1937. Det kan selvfølgelig kun være en fornemmelsessag, men jeg synes alligevel, det kan siges, at jeg har fået følelsen underbygget ved at have deltaget i adskillige møder rundt om i landet, hvor man har drøftet en liberalisering af den nuværende svangerskabslov kontra forslaget om fri abort. Efter disse mange møder er det blevet min opfattelse, at de 40.000 protester ikke dækker den gængse opfattelse, ikke tegner den almindelige indstilling til regeringens lovforslag. Jeg har

[Eva Ree.]

derimod fået en opfattelse af, at der i vide kredse er forståelse for en liberalisering som den foreslåede, og at man tager det standpunkt, at det ikke er forsvarligt — nogle mener, at det heller ikke er værdigt — at indføre fri adgang til svangerskabsafbrydelse. Det er som sagt en konklusion bygget på erfaringer fra adskillige møder landet over. Jeg synes, det må nævnes på baggrund af de mange protestbreve.

I venstres folketingsgruppe har vi naturligvis også drøftet regeringslovforslaget indgående og mange gange ud fra juridiske, etiske, religiøse, medmenneskelige og mange andre aspekter, og efter de mange drøftelser er vi kommet til det resultat, at det lovforslag, justitsministeren har fremsat, er positivt, og at det også er en forbedring, en tiltrængt forbedring. Det er ikke alle i min gruppe, der har denne indstilling; enkelte vil ikke kunne stemme for lovforslaget, andre vil undlade at stemme. Derimod er der ingen i venstres folketingsgruppe, der kan tilslutte sig ændringsforslaget fra mindretallet.

Langt de fleste i gruppen erkender, at den nuværende lov ikke svarer til de faktiske forhold. Vi mener også, at de illegale svangerskabsafbrydelsers antal må være et memento til os om at få vedtaget en lov, der er mere menneskevenlig og forstående, mere ærlig, mere i overensstemmelse med den retspraksis, man faktisk har. Disse sidste områder lægger vi stor vægt på. Vi lægger også vægt på, at det må være sådan, at hvis en kvinde ikke mener at kunne gennemføre et svangerskab, ikke mener at have kræfter til at sætte endnu et barn i verden, fordi dette barn vil få det uønskede barns opvækstbetingelser, så må denne kvinde have mulighed for at få sit svangerskab afbrudt på betryggende lægelig måde, hvis hun opfylder betingelserne for det. Disse betingelser er allerede lovfæstet i loven fra 1956 og var det også i love forud for den. Men forud for enhver lovvedtagelse om svangerskabsafbrydelse har der været stærke diskussioner, stærk standpunkttagen for eller imod. Engang var der stærk modstand mod den sociale indikationsmulighed. I dag er der væsentlig modstand mod, at kvinder over 38 år eller kvinder med 4 hjemmegående børn under 18 år kan få et uønsket svangerskab afbrudt. Som årene er gået, har mod-

standen mod den sociale indikationsmulighed ændret sig i positiv retning. Det samme vil sikkert ske for de nye muligheder for svangerskabsafbrydelse uden forudgående tilladelse.

I debatten om hele dette spørgsmål synes jeg man ligesom overser, at der ingenlunde er tale om tvang; at man opfylder de her nævnte betingelser, er jo ingenlunde ensbetydende med, at man ikke kan gennemføre et ønsket svangerskab. Det, der er tale om, er et tilbud til de kvinder, der føler, at det er umuligt, alt for belastende, at gennemføre et svangerskab. Årsagerne hertil kan være mange. I bilaget til betænkningen fremhæves det, at abortmotiverne kan bunde i dårlig økonomi, dårlige boligforhold, for store arbejdsbyrder, sygdom, træthed, manglende kræfter, mangel på mulighed for ægteskab, barnefaderens svigten og flere andre dybt menneskelige problemer. Det er problemer, der ikke kan fejles til side. Der tales om i debatten at tage liv, men det er, som om man glemmer, at der også kan være menneskelige tragedier med død til følge i forbindelse med et uønsket svangerskab.

Det er i den aktuelle debat hævdet, at vi herhjemme skulle være nået så langt, at ingen skulle føle sig fristet til at lade et svangerskab afbryde af økonomiske eller sociale grunde. Tallene på svangerskabsafbrydelser, legale som illegale, taler imidlertid et andet sprog og viser dermed kendsgerningerne. Et af de væsentligste motiver til at ændre den nuværende lov er da også at medvirke til, at de illegale og de legale svangerskabsafbrydelser formindskes i antal. Alternativerne hertil findes i det regeringslovforslag, vi har liggende på bordet. Det er jo også almindeligt kendt, at det er lettere for nogle at få et svangerskab afbrudt, end det er for andre. Det kan skyldes bopæl, geografisk beliggenhed, det kan skyldes økonomiske problemer. Nogle har råd til at rejse til udlandet, andre har ikke.

Når vi i venstre kan gå ind for den foreslåede liberalisering af den nuværende lov, er det bl. a. ud fra et retfærdigheds- og lighedsprincip. Men samtidig vil vi arbejde på og for, at der føres en stadig mere familierigtig politik. Hermed være ikke sagt, at vi ikke i venstre forstår de synspunkter, der går imod en mere liberal svangerskabslov,

[Eva Ree.]

men vi er — langt de fleste af os — kommet til den overbevisning, at loven må liberaliseres, og at der må gives betydelig større støtte til en forbedret familiepolitik, netop som lovforslaget tilsigter det.

Vi er med andre ord enige med de mange, der har givet udtryk for, at familieplanlægning er bedre end abort, og at vi må have eller tage os tid og råd til at støtte de mange muligheder, der er for at forebygge eller forhindre uønskede graviditeter. Her har vi nok hidtil været for karrige på det økonomiske område. Ifølge lovforslaget vil der da også nu blive givet større og bedre støtte til at udbrede kendskabet til nye og effektive præventive midler. Der vil blive givet større økonomisk støtte til oplysningsvirksomhed om seksuelle spørgsmål og bedre støtte til seksualklinikkerne. Der peges også på det uheldige i, at lægekonsultation om svangerskabsforebyggelse ikke er omfattet af den bestående sygekasseordning. Det er et spørgsmål, der nu arbejdes videre med, ligesom der vil blive foretaget en ny undersøgelse af priser og avancer på svangerskabsforebyggende midler. Spørgsmålet om gratis udlevering af svangerskabsforebyggende midler har også været drøftet, men det er ikke muligt, som det fremgår af bilaget, at tage stilling til på nuværende tidspunkt, om denne tanke kan realiseres.

Der har i det hele taget været mange spørgsmål at drøfte og mange problemer at tage stilling til. Fru Lis Møller har været inde på den ret sene henvendelse, som de gynækologiske medlemmer af mødrehjælps samråd her i Storkøbenhavn har rettet til justitsministeren, og jeg skal ikke gentage det. Jeg vil derimod gerne fremhæve, at vi i min gruppe er taknemlige for, at justitsministeren og regeringen har fulgt en mindretalsindstilling i betænkningen om adgang til svangerskabsafbrydelse om oprettelse af ankenævn. Vi føler det retfærdigt, at den nye lov giver mulighed for at indanke afgørelser om svangerskabsafbrydelse til et ankenævn, og håber, at denne vedtagelse underbygger det retfærdighedsprincip, som har været savnet.

Det skal erkendes, at det har været svært at drøfte denne lov og finde frem til de enkelte paragraffers ordlyd. Det har det været, bl. a. fordi man i en debat om svanger-

skabsafbrydelse næppe kan overbevise hinanden om de synspunkter, man har. Men retfærdighedsprincippet er netop et af de områder, hvor man kan nå til enighed. Der må også — som et af de mange alternativer til svangerskabsafbrydelse — være tilstrækkelige muligheder for økonomisk og anden støtte til dem, der inderst inde ønsker at gennemføre et svangerskab. Vi mener i venstres gruppe, at vi får loven fra 1956 ført videre frem i bedre overensstemmelse med retsbevidstheden, i mere samklang med den almindelige indstilling i befolkningen, mere tolerant end tidligere love. Vi finder det forståeligt, at der kan være forskellige opfattelser i befolkningen som i grupperne; det er der også blandt læger og sygeplejersker og mange andre, der beskæftiger sig med disse problemer.

Tilbage bliver, at der med det foreliggende lovforslag er skabt en forbedring, som vi kan tilslutte os, og jeg kan på venstres vegne anbefale at gå imod mindretalsindstillingen og stemme for justitsministerens forslag med de ændringsforslag, ministeren har stillet.

Else-Merete Ross: Da spørgsmålet om svangerskabsafbrydelse er et kontroversielt spørgsmål, har folketingsudvalget ment det rigtigt at udfærdige en meget udførlig betænkning og som bilag lade optrykke spørgsmål til og svar fra ministre. Jeg håber, at begge dele vil blive læst af befolkningen og ikke mindst af modstandere af lovforslaget, så de kan få et indtryk af, at dette lovforslag er blevet behandlet meget indgående og grundigt.

Jeg respekterer de mennesker, der har den religiøse eller moralske opfattelse, at selv en uønsket graviditet ikke bør afbrydes, og selv handler i overensstemmelse dermed. Fra 1937 har imidlertid afbrydelse af svangerskab været tilladt i visse tilfælde, og udvidelsen af indikationerne har specielt haft til formål at nedbringe antallet af illegale aborter udført af kvinden selv eller af kvaksalvere og få disse illegale aborter ind under området for legale aborter udført på betryggende måde. Målet må være ingen eller så få aborter som muligt. Den bedste måde at nå dette mål på er oplysning og vejledning i familieplanlægning gennem brugen af antikonceptionelle midler. Derfor

[Elsa-Merete Ross.]

betragter jeg det som noget meget positivt, at der i forbindelse med dette lovforslag fremsættes så mange tilbud om oplysning og vejledning.

Efter henstilling fra Danske Kvinders Nationalråd blev der i 1961 nedsat et seksualoplysningsudvalg. Vi bad dengang om at få undersøgt, hvad der kan gøres for, at befolkningen får forsvarlig oplysning om seksuelle spørgsmål, herunder om forebyggelse, samt om det ansvar, der er forbundet med seksuallivet. I 1968 kom betænkningen om seksualundervisning i folkeskolen og i 1969 betænkningen om undervisning uden for folkeskolen og individuel vejledning. I henved 40 år har der været talt om seksualundervisning i folkeskolen, men en sådan undervisning er langt fra blevet gennemført i alle skoler og mange steder meget mangelfuldt. Det er derfor med stor tilfredshed, at jeg ser, at undervisningsministeren nu i forbindelse med andre ændringer i folkeskoleloven vil gøre seksualundervisning til en integreret bestanddel af den almindelige undervisning som foreslået af seksualoplysningsudvalget. Heldigvis er sundhedslære, hvori indgår seksualundervisning, nu blevet obligatorisk for alle elever på seminarierne efter den nye læreruddannelseslov. Hvis seksualundervisning skal integreres i folkeskolens undervisning med blot nogenlunde hurtig virkning, er det nødvendigt, at lærere, der ikke har fået et sådant kursus i deres seminarier, får hurtige og rigelige tilbud om kursus overalt i landet. Jeg håber, undervisningsministeren må få held til at finde en konsulent for denne kursusvirksomhed, så den kan ledes på samme intensive og aktiverende måde, som konsulent Peter Schiøler har ledet kursusvirksomheden om narkotikaproblemet. Da den ene årgang efter den anden har forladt skoler og uddannelsesinstitutioner uden tilbundsgående saglig seksualoplysning, finder jeg det prisværdigt, at der findes private organisationer, der påtager sig denne opgave for at råde bod på det, der er forsømt inden for den offentlige undervisningssektor, og jeg havde gerne set, at tilskuddet til dækning af disse foreningers drift var blevet forøget.

Når man ikke kan få både i pose og sæk, vil jeg gerne udtrykke min tilfredshed med, at udgifterne ved oprettelse og drift af sek-

sualklinikker, som man allerede i trediverne tilrådede at få oprettet, nu kan dækkes med tilskud på indtil 90 pct. imod de nuværende 50 pct. Men uheldigvis siges der kun „kan dækkes“; jeg vil gerne henstille, at tilskuddet virkelig bliver givet og benyttet helt op til de 90 pct., for ellers er jeg bange for, at der ikke vil blive oprettet det antal seksualklinikker, der er behov for. Når målet er at få så få uønskede graviditeter som muligt, må man også fra det offentliges side bidrage til, at kendskabet til nye og effektive midler udbredes mest muligt, og til, at folk ved, hvor de kan henvende sig og få den individuelle vejledning, der passer bedst i deres tilfælde. Det kræver en yderligere oplysningsvirksomhed, som nok må tilrettelægges af mødrehjælpen, seksualklinikker og praktiserende læger i indbyrdes fælles arbejde.

Seksuualoplysningsudvalget gik ind for, at lægekonsultationer med henblik på seksualvejledning burde være vederlagsfri; det samme anbefaler folketingsudvalget. Jeg håber derfor, at regeringen vil imødekomme justitsministerens anbefaling af, at seksualvejledning hos læger inddrages under den bestående sygekasseordning, eller at der etableres en særlig tilskudsordning, som vi kender den fra svangerskabshygiejneloven. Jeg ved, at regeringen ikke er begejstret for nye udgiftkrævende forslag. Vort håb er, at der ved denne ordning, der skulle bidrage til færre uønskede svangerskaber, kunne spares på hospitalsindlæggelser på grund af aborter.

Jeg er tilfreds med, at monopoltilsynet vil foretage en undersøgelse af priser og avancer på svangerskabsforebyggende midler, da det er af stor betydning, at priserne holdes så lavt som muligt, idet det åbenbart ikke er muligt at gøre midlerne gratis eller at gøre dem tilskudsberettigede efter recept, i hvert fald ikke for tiden. Gennem alle disse positive foranstaltninger håber jeg, at det skal lykkes at få reduceret antallet af uønskede graviditeter ganske væsentligt og få folk til at forstå det ansvar, de har for at benytte antikonceptionelle midler.

Ifølge lovforslaget kan en kvinde, der har 4 hjemmeboende børn under 18 år få adgang til abort uden videre, ligeledes hvis hun er fyldt 38 år. Der er bestemt adskillige under denne alder og med et færre antal børn, der ikke ønsker at blive gravide, og

[Else-Merete Ross.]

som går i angst for at blive det. Af en udtalelse i Politiken fra 7. marts ser jeg, at en mand, hvis ægtefælle ikke kan tåle at føde flere børn, kan få justitsministeriets tilladelse til at blive steriliseret. Jeg beklager, at udvalget, der har beskæftiget sig så meget med prævention, ikke har tænkt på at spørge ministeren, om en liberalisering af sterilisationsloven specielt for mænd ikke ville være en ønskelig foranstaltning. Professor, dr. med. Gormsen, som er formand for retslægerådet, mener, at for et midaldrende ægtepar ville sterilisation af manden være en rationel form for prævention. Jeg vil gerne spørge, om ministeren vil overveje dette spørgsmål.

Både ved behandlingen af den forrige svangerskabslov og ved denne er der blevet fremsat ønsker om større muligheder for at hjælpe kvinder til at gennemføre deres svangerskab og for senere at klare omsorgen for barnet. Selv om mødrehjælpens foranstaltninger ikke er nær så gode, som det ville være ønskeligt, er det dog af betydning, at befolkningen i større udstrækning gøres bekendt med dem. Derfor har justitsministeren lovet efter lovens ikrafttræden at annoncere om disse hjælpeforanstaltninger. Desuden vil der blive gjort opmærksom på, at abort kun kan foretages inden udløbet af 12. svangerskabsuge, så tidlig henvendelse til mødrehjælpen er nødvendig. Mødrehjælpen i København har udgivet en god lille pjece om, hvad mødrehjælpen kan gøre for den enkelte kvinde. Næste oplag bør nok have en tilføjelse om 12 ugers fristen for at hindre, at for mange får afslag, fordi tidsfristen ikke kan overholdes. I øvrigt burde lignende pjecer findes over hele landet med adresse og træffetid på de enkelte lokale konsultationssteder.

12 ugers fristen er indført, fordi indgrebet inden for denne periode medfører færre risici og er mindre smertefuld, men for at 12 ugers fristen skal kunne overholdes, må sagsbehandlingen gå meget hurtigt. Mødrehjælpen har for øjeblikket 57 ubesatte socialrådgiverstillinger og har måttet lukke nogle filialkontorer. Disse stillinger må i hvert fald besættes. Muligvis bliver det endda nødvendigt at oprette flere socialrådgiverstillinger, hvis man skal få loven til at fungere efter dens hensigt; ellers risikerer man, at 12 ugers

fristen overskrides med deraf følgende afslag, som vil kunne medføre, at de pågældende forsøger sig med illegale aborter, hvis antal man netop ønsker at reducere, og den illegale abort vil så finde sted på et tidspunkt, som regnes for mere risikabelt.

Ved afslag på anmodning om abort skal kvinden skriftligt have begrundelse for afslaget og gøres opmærksom på, at hun kan lade sin sag gå videre til ankenævnet. For at kunne nå igennem også denne instans inden udgangen af 12. svangerskabsuge er det ekstra nødvendigt med en hurtig sagsbehandling i samrådene. Flertallet i abortudvalget var imod oprettelse af et ankenævn. Jeg er enig med justitsministeren i, at det er rimeligt i en sag af så stor betydning for en kvinde, at der er en klageadgang. Desuden har ankenævnet den opgave at påse, at de ansøgende får en ensartet behandling over hele landet. De meget uensartede indstillingsprocenter, der nu findes de forskellige steder, finder jeg højst uheldige. Man må håbe, at ankenævnet kan bidrage til at få det forhold ændret.

Denne lov gælder ikke for Grønland, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft. Jeg vil henstille til Grønlandsministeren at se nærmere på det kapitel om Grønland, som vi har skrevet i seksualoplysningsudvalgets første betænkning. Vi mener, at seksualundervisning bør indføres i Grønland, men bør ske på grønlandsk med brug af den for grønlænderne kendte terminologi og gives af en person, der er indlevet i den grønlandske mentalitet og adfærd og så vidt muligt er fastboende på stedet.

Når jeg er gået så meget ind på det oplysende og svangerskabsforebyggende arbejde, som nu kommer i gang efter denne lov, er det for at understrege, at vi gennem dette arbejde netop søger at modvirke, at kvinder kommer i en situation, hvor de kan have behov for at benytte sig af loven. Verden over beskæftiger man sig med familieplanlægning. I Europarådet sidder jeg i et udvalg angående befolkningsspørgsmål og er glad over nu at kunne meddele de fremskridt, der er ved at komme herhjemme. I øvrigt er jeg også glad ved at kunne meddele, at indikationerne for tilladelse til svangerskabsafbrydelse er blevet udvidet. I vort u-landsarbejde bidrager vi til arbejdet for familieplanlægning og til anskaffelse af anti-

[Elsa-Mereté Ross.]

konceptionelle midler. Derfor er det så meget desto mere påkrævet, at vi i vort eget land prøver at være så avancerede som muligt.

Ved første behandling sagde jeg, at der i det radikale venstres gruppe var forskellige synspunkter. Nogle af os havde gerne liberaliseret helt og overladt til den enkelte kvinde selv at afgøre, hvad der tjener hende bedst. Andre ønskede noget mere, andre måske lidt mindre end ministeren. Men i erkendelse af, at den liberalisering, der er foreslået af ministeren, er at foretrække for den nuværende lov, og i erkendelse af, at ministerens forslag har størst mulighed for at få flertal her i tinget, kan det radikale venstre tilslutte sig lovforslaget og anbefale at stemme for de af ministeren stillede ændringsforslag og imod det af mindretallet stillede forslag.

Morten Lange: Jeg føler trang til at indlede med at sige nogle få ting om arbejdsforholdene her i tinget, som i flere forskellige forbindelser har tilknytning til dette lovforslag.

En af de ting, som har meget stor betydning for os, er den dækning, som pressen og ikke mindst Danmarks Radio giver forhandlingerne her. Det er naturligvis uhyre vanskeligt at sammentrænge de hyppigt ret lange fremstillinger, vi er forfaldne til at give, til en kort og nyhedspræget reportage; men det er dog nok et spørgsmål, om ikke mindst Danmarks Radio fra tid til anden skulle se på, om man røgter sin opgave nok, om man ikke inden for den samme knappe form kunne finde frem til en mere nyhedspræget og mere korrekt reportage.

Jeg hørte til min store interesse forleden aften i Danmarks Radio, at socialdemokratiet nu havde stillet forslag om fri abort, og at der var lidt uenighed i gruppen, men at der da var det lyspunkt, at socialistisk folkeparti vist havde tilsluttet sig. Dette er naturligvis ikke helt løgn, det må jeg indrømme, så jeg kan ikke fastholde, at Danmarks Radio belyver os; men det er nok ikke ukendt for nogen, at det forslag, der her er fremsat i ændringsforslagsform, i sine hovedtræk og endog i ganske væsentlige redaktionsenkeltheder er det forslag, som

socialistisk folkeparti nu 4 gange har fremsat her i tinget.

Paterniteten, som så tit er hovedsagen i faderskabsager, ligger hos socialistisk folkeparti; hvis man skal nævne ophavet helt præcist, er det nok lidt mere spredt i øjeblikket, nemlig fru Hanne Reintoft og undertegnede. Om denne sag skulle der altså ikke kunne være nogen historisk diskussion. Når jeg nævner det, er det, fordi jeg flere gange har været udsat for, at referaterne i Danmarks Radio har været af en sådan art, at jeg simpelt hen ikke har kunnet genkende f. eks. standpunkter, jeg selv har fremført, og det er ikke alene på grund af deres forkortelse; men også fordi man åbenbart ikke gør en tilstrækkelig sagkyndig indsats for at dække folketingets arbejde journalistisk godt nok, hvilket hermed være sagt passende snerrende.

En anden interessant side af folketingets arbejde har også været fremme i forbindelse med lovforslaget, nemlig at vi har fået et ganske overordentligt stort antal henvendelser udefra. Jeg hører ikke til dem, som vil bagatellisere 40.000 underskrifter. I en hvilken som helst skikkelig sag, vi ellers behandler herinde, vil man synes, at 200 breve er en frygtelig masse. Det er en ganske betydelig aktivitet, der har været i gang ud over landet for i hovedsagen at bremse det forslag, som justitsministeren har fremsat, og måske i endnu højere grad det, som socialistisk folkeparti har fremsat. Der er al mulig grund til ved denne lejlighed at kommentere alle disse indvendinger. De er skåret over en meget ensartet læst; de har næsten alle sammen været ud fra en religiøs-etisk linje, en religiøs-etisk livsholdning. Det har bare altid været uklart for mig, hvordan det kan gå til, at de, som har den holdning, og som må mene, at de må gardere sig selv og dem, som har den samme holdning — for denne lov påbyder jo ikke abort — ikke føler deres beskyttelse i deres tro og deres overbevisning tilstrækkelig, men vil påbyde lovansvar for andre, som måske har en anden etisk indstilling. Man får fornemmelsen af, at traditionen fra Hammurabis lov og Moseloven af disse mennesker projiceres op i nutiden, sådan at den verdslige lov, den borgerlige lov, vi lever under, ligesom skal være en del af deres tro. Sådan lovgiver vi ikke i dette

[Morten Lange.]

folketing, og sådan skal vi ikke lovgive. Det er en sekulær lovgivning, vi laver, og derfor vil jeg mene, at vi i virkeligheden kan se med en betydelig ro på indvendinger, som bygger på en religiøs-etisk indstilling. Dette lovforslag, som man kan forestille sig vedtaget, påbyder ikke nogen som helst menesker en svangerskabsafbrydelse, og det ændringsforslag, vi har stillet sammen med socialdemokraterne, gør det endnu mindre. Tværtimod tilbydes der assistance på en lang række poster. Derfor bygger alle disse mange indvendinger i virkeligheden på en helt grundlæggende fejltagelse.

Man har i denne forbindelse talt en del om, at denne lov burde ud til folkeafstemning. Jeg havde lyst til at formulere det spørgsmål, som skulle stilles til folkeafstemningen. Det skulle naturligvis være noget i retning af: „Hvis Deres datter er blevet besvangret af en person, som hun ikke kan lide, og som De ikke kan lide, vil De så finde det rimeligt med en svangerskabsafbrydelse?“ Så fik vi det problem frem, som folk vel i virkeligheden skulle tage stilling til, før de gav et ja eller et nej.

Men jeg synes ikke, at loven bør sendes til folkeafstemning. Jeg tror ikke, den egner sig til det. Det er et udpræget minoritetsspørgsmål, om man ønsker at gennemføre en svangerskabsafbrydelse; det er derfor et folketingsanliggende, og rekursen til en folkeafstemning er i og for sig, hvad dette angår, ikke nogen lykkelig idé. Jeg har en fornemmelse af, at skulle vi sende et klart formulert forslag til folkeafstemning, som f. eks. det ændringsforslag, vi nu har stillet, er der såmænd god sandsynlighed for, at det blev vedtaget. Men jeg mener ikke, at denne etiske debat skal gå stort længere, end den er gået nu. Vi bliver nødt til at se at få sagen afgjort.

I forbindelse med arbejdsbetingelserne må man også sige, at det unægtelig ikke har gjort sagen nemmere, at vi her har fået et af de i cement nedstøbte regeringsforslag. Der var på forhånd truffet aftale om bogstavelig

talt den mindste enkelthed. Når vi har diskuteret de forskellige paragraffer i udvalget, har vi jo hyppigt stødt på ting, som vi godt kunne se var urimelige — det var ikke så forfærdelig svært at se det på ansigterne rundt omkring bordet — men som altså ikke kunne rettes. Der kunne ikke gøres noget ved det, for de tre regeringspartier var blevet enige om kommaer, tankestreger, citatontegn, alt, hvad der måtte findes. Man kunne måske få flyttet en enkelt lille bid, som var så henrivende uklar, at ingen kunne forstå den, hen i bemærkningerne, og den slags smålugning af kimplanter er selvfølgelig meget hyggeligt. Men vi har ikke haft nogen som helst chance for virkelig at påvirke lovens karakter, og det er i virkeligheden meget utilfredsstillende, for det lovforslag, som vi her har til anden behandling, indeholder en lang række paragraffer, som hver for sig er uklare og ukloge, og som tilsammen bliver til det, der i dagbladet B.T.s leder i dag er karakteriseret så fortrinligt som en principløs lov.

Man har, som vi også talte om ved første behandling, fundet ud af, at hvis man er over 38 år, har man umiddelbart adgang til abort uden videre rådgivning eller konsultation. Hvorfra dette tal stammer, er uklart. Det er ikke et printal, der er ikke nogen særlige ting, der peger netop på det tal, men man har altså valgt det, fordi man for kvinder over 38 år hidtil simpelt hen har accepteret så godt som alle ansøgninger. Det gør man ganske vist også for dem, der er 37 år, 36 år eller 35 år, procenten er næsten ikke stigende i disse tilfælde. Man kunne såmænd lige så nemt efter samme logik have fastsat grænsen til 35 år.

Men jeg vil gerne rejse et helt andet spørgsmål, som er blevet endnu tydeligere for mig: er det ikke lige netop disse ret gamle besvangrede eller gravide, som har brug for rådgivning? Hvis de ikke har født før, står de i mange tilfælde i den situation, at dette er deres sidste chance, og man skulle dog nok mene, at det skulle overvejes alvorligt, om den skal tages eller forkastes.

[Morten Lange.]

Det har ulemper, det har vanskeligheder, det rejser problemer af utrolig størrelse, men på den anden side: det er altså nok sidste gang. Men den gruppe lader man lige så stille være; den går altså over en bestemt grænse, som ministeren har fundet ud af, og følgelig ofrer man ingen råd på den. Jeg kan hverken se det fornuftige eller det principfaste i det; det er simpelt hen en af denne her slags matematiske slutninger, man kan komme til, når man sidder og laver statistik i et ministerium, hvor man jo ikke har nogen forpligtigtelse til at tælle mennesker.

Disse mærkelige paragraffer om, at man kan få sit svangerskab afbrudt, hvis man har 4 børn, hvis man har født dem selv, hvis de bor hjemme, og hvis de alle sammen er under 18 år, skal altså sammenlignes med 38 års grænsen. Jeg gad vide, om der overhovedet findes mennesker, som har 4 børn, der bor hjemme og er under 18 år, og hvor moderen ikke selv er 38 år; det bliver meget svært at finde frem til dem — hvis der skulle være en enkelt, som også havde et barn over 18 år, som boede hjemme, må det selvfølgelig ikke tælle med. Er der sådan nogle i Danmark? Hvis ministeren kunne have præsenteret et par eksempler for os, havde der været lidt mere kød på det. Det viser dette regeringsforhandlingsystem; man har siddet og snakket om 3 børn og 4 børn, om, at de skal bo hjemme osv., og til sidst har man fået fyldt så meget på, at loven simpelt hen bliver urimelig. Man fastsætter nogle kriterier, der i den grad er fortænkte, at der hverken kan være principper eller etik eller holdning eller noget som helst andet i det; det er bare en akkumulering af kompromiser.

Den eneste årsag, som man ikke efter dette lovforslag helt klart og tydeligt kan benytte, er den eneste, som jeg anser for at være helt grundlæggende. Hvis en kvinde, etter at være blevet besvangret, af den ene eller den anden for hende gode grund finder ud af, at et svangerskab gennemført med den pågældende fader for hende er en hel urimelighed, så er det en god årsag, og det er en helt rimelig løsning i så fald at søge sit svangerskab afbrudt. Men det kan man ikke efter dette lovforslag; man finder på alle mulige skohovskriterier; men ikke på noget som helst, der lægger ansvaret hos den en-

kelte, ikke noget som helst, som gør det til en personlig afgørelse. Det er udelukkende sådan, at man siger til kvinderne: hvis I kan opfylde en hel række mærkelige betingelser, som vi har fundet ud af, så vil samfundet tage ansvaret for jer, så vil vi give jer lov, så vil vi befri jer for ansvaret, og ellers kan I altså ikke. Det er denne mærkelige principløse og efter min mening hykleriske ende, man er kommet til.

Der er et klart katolsk standpunkt, der er til at forstå. Det er etisk afklaret; man kan lide eller ikke lide det, men det er klart. Der var til nød klarhed i den medicinske indikation. Men nu har man fyldt alle tænkelige indikationer på simpelt hen for at forlade den sidste rest af et etisk princip i denne lovgivning uden at erstatte det med det, som må være det klare alternativ, nemlig at den pågældende kvinde — i samråd med hvem hun nu måtte kende — må tage en afgørelse; så vil man støtte hende, så vil man hjælpe hende så godt, som man nu kan få den sociale lovgivning rigget til; men det er ikke nok, det er ikke det alene; det drejer sig om. Jeg mener faktisk, at det alternativ, vi har lagt frem i vort ændringsforslag, både etisk og praktisk er en langt klarere og rigtigere løsning end den, ministeriet, regeringen og folketingets flertal her har budt os.

Jeg har bemærket, at vi selvfølgelig heller ikke i denne forbindelse skal undgå lidt skrækpropaganda. Jeg hørte fru Lis Møller komme med en opskrift i retning af, at inden sligt kunne tilstedes, burde man aflægge besøg på en eller anden operationsstue, og jeg hørte i går aftes i radioen hr. Johan Nielsen fortælle, hvorledes man på lignende usmagelig vis skulle vænne folk af med at søge abort. Det forekommer mig, at den form for propaganda — det hedder vist Greulpropaganda i et sprog, som var aktuelt engang — skulle vi holde ude af denne debat; jeg synes bestemt ikke, det løfter den.

I øvrigt skal jeg ikke forlænge debatten meget; sagen har været diskuteret her i folketinget på vor foranledning adskillige gange. Der er denne gang udsigt til, at en betydelig del af folketingets medlemmer vil stemme for en klarere lov, og jeg er ikke et øjeblik i tvivl om, at stadierne på livets vej ikke længere er så forfærdelig mange, for den løsning, som trænger sig på, vil vi i løbet af kort tid nå. Man kunne have ønsket

[Morten Lange.]

sig, at den justitsminister, som, hvad angår pornografiloven, så skarpt og præcist skar til, havde været lige så klartseende ved denne lov i stedet for at mobilisere hele sit departements fantasi i retning af at finde på varierede indikationer. I den sidste ende er der kun én indikation, der tæller, nemlig den enkeltes ansvar. Alt andet er bare udtryk for, at samfundet er flink til at komme med dårlige undskyldninger.

Kjær Rasmussen: Jeg føler ikke trang til at holde nogen lang tale her ved anden behandling. Det er rigtigt, som hr. Morten Lange sagde, at det er problemer, vi meget ofte har diskuteret herinde, og debatten her tyder også på, at det har været svært at tilføje den noget nyt.

Vi har for længst gjort det klart, at vi er tilhængere af fri abort, og denne holdning udspringer af det frihedsbegreb, som er vores. Men vi har samtidig kraftigt understreget, at der også må være frihed til at vælge barnet, og at denne frihed ikke findes i dagens Danmark. Vi lever i et samfund, der fortsat er i stand til at opvise en katastrofal mangel på børneinstitutioner af alle kategorier, og så længe det er tilfældet, gives der ikke frihed til at vælge barnet. Regeringens forslag løser ikke problemerne, fordi den truede gruppe fortsat holdes udenfor. Den er fortsat henvist til at søge illegal abort, dersom et uønsket svangerskab skulle indtræffe.

For at gøre det kort kan jeg sige, at vi på baggrund af, hvad jeg har sagt ved denne og ved tidligere lejligheder, er i stand til at støtte mindretallets ændringsforslag.

Hanne Reintoft: Som det før er nævnt, er regeringens forsøg på at løse problemerne omkring svangerskabsafbrydelse kun en overfladeløsning, i dybeste betydning blot et forsøg på en rationalisering, der trods alt bare vil medføre nye og store administrative besværligheder. Man kunne have håbet — og der var mange, der ønskede det ved første behandling — at der var kommet et lidt bedre resultat ud af udvalgsarbejdet.

I sit samfundssyn er lovforslaget dertil noget af det mere uacceptable, der er set i forbindelse med lovgivning på dette område. Man tør ikke som foreslået af et min-

dretal i udvalget åbne adgang til fri abort efter orientering om hjælpeforanstaltninger. Man vælger at lette det for grupper, der i forvejen i altovervejende grad indstilles til legal abort, nemlig kvinder over 38 eller kvinder med 4 børn under 18 år. Dette er ganske rigtigt en rationalisering og letter også proceduren for den gruppe kvinder, hvad man i og for sig ikke kan have noget imod; jeg kan i hvert fald ikke. Men man må dog samtidig anføre, at det er komplet selvmodsigende fra regeringens side, for det lægger faktisk en bombe under hele den tanke, regeringen bygger på, nemlig at behandlingen i mødrehjælpen inklusive hjælpetilbuddene skulle have nogen indflydelse på kvindens mulighed for at gennemføre et svangerskab eller ej.

Samtidig letter man adgangen til svangerskabsafbrydelse for den helt unge kvinde, når hun ikke på grund af alder kan tage vare på sit barn, og når ønsket om abort skyldes sociale forhold. Her er der igen grund til at påpege, at abort netop er uheldigst for den helt unge kvinde, der derfor, inden hun bestemte sig og selv bestemte sig, skulle have meget rigelige hjælpetilbud, ligesom en egentlig social indikation ikke i et nogenlunde rigt samfund skulle være en nødvendighed. Ønsket om abort begrundet i økonomi, i boligforhold og manglende evne til at tjene til livets opretholdelse skulle og burde ikke være nødvendige forekomster.

Regeringen bringer sig i den situation, at den af angivne moralske og etiske grunde, som i øvrigt ikke går igen i anden lovgivning, ikke vil gå så vidt som af mindretallet foreslået, nemlig til fri abort, mens man faktisk fremlægger en mindre etisk lovgivning, fordi man accepterer, at i et samfund som vort kan sociale årsager stadig være baggrund for nødvendigheden af at afbryde et svangerskab, uden at man samtidig i erkendelse af, at det kan være tilfældet, kommer med de bevillinger og de hjælpemuligheder, der kunne løse disse problemer. Man siger simpelt hen: de børn, der ikke er tilstrækkelig gode sociale forhold til, kan vi acceptere som uønskede, men hvad angår kvindens egen holdning vil vi af etiske grunde tage på os at bestemme for hende.

Den eneste ordentlige og ærlige baggrund for en svangerskabsafbrydelse må være kvindens forhold til svangerskabet og til det

[Hanne Reintoft.]

ventede barn, altså om gennemførelsen af svangerskabet vil give harmoniske og tilfredsstillende menneskelige konstellationer fremover. Det er ikke rigtigt at stå og sige, at man ikke har kendt til ulykkelige fødsler, men nok til ulykkelige aborter. Hvis man vil sætte sig bare en smule ind i det undersøgelsesmateriale, der foreligger, vil man se, at netop disse komplicerede moder-barn forhold omkring uønskede børn giver meget dybtgående vanskeligheder, der tit senere kræver ganske alvorlig samfundsindgriben og giver nok så tragiske forhold.

Samtidig er der tydeligt nok gjort opmærksom på, at en udvidet indikation som den nævnte sociale vil være meget, meget vanskelig at administrere og faktisk antagelig i løbet af nogle år vil udvikle sig til noget nær den frigivelse, som man ikke tør tage skridtet til nu. I mellemtiden vil loven give vanskeligheder, den vil give menneskelige sorger og bekymringer, der kunne have været undgået, hvis regeringen havde turdet tage en klar stilling.

Man har i udvalget beskæftiget sig meget med prævention. Det er også en af sagens hovedpunkter, selv om jeg tror, vi bliver nødt til at erkende, at der endnu ikke selv ved fuld oplysning og accept i befolkningen af den er fundet en præventionsteknik, der løser abortproblemet. Selvfølgelig vil vi støtte de forbedrede tilskudsregler og planerne om bedre forskning, reklamer og osv. Men samtidig har jeg undret mig lidt over, at der ikke i det meget fyldige spørgemateriale ligger oplysninger om lægeforeningens indstilling til gratis og veludbyggede seksualoplysningsklinikker, da det næppe kan være ukendt hverken for justitsministeren eller for socialministeren, at der ikke fra denne forenings side har været en ganske positiv indstilling til disse tanker. Jeg kunne tænke mig, at når justitsministeren kommer med et forslag om refusionsregler i lighed med de regler, der gælder for børneundersøgelser hos de praktiserende læger, er det for at imødekomme lægeforeningens modvilje mod seksualoplysningsklinikkerne. Jeg vil gerne vide, om det er de tanker, der ligger til grund for det, for jeg synes nok, de ting i og for sig skulle frem i lyset.

Jeg er ked af, at justitsministeren har afvist, at en anden læge end overlægen på et

hospital skulle kunne foretage et abortindgreb, hvis overlægen ikke vil. Når man ved, hvad det kan betyde for en kvinde, der er indstillet til abort, at skulle kostes rundt fra hospital til hospital, synes jeg ikke, argumentet med at opretholde normal arbejdsgang på hospitalerne holder. Jeg indrømmer, at der ikke er demokrati på arbejdspladsen på alle hospitaler. Men der er jo her ikke tale om et lægeligt skøn fra overlægens side, men om et etisk skøn, og når vedkommende læge på en kvindes bekostning kan have sin etik i fred, så kan han vel også nok for arbejdsgangens skyld bære, at andre ud fra deres etik og hensynsfuldhed hjælper kvinden. Ud fra den tanke, som regeringen opretholder som lovens grundtanke, at en kvinde, indstillet til abort, skal have abort for sin psykes og fysiks skyld, belaster man herved et behandlingstrængende menneske for et rask menneskes moralske skruplers skyld, og det skulle undre mig, om det principielt er danske lægers etik.

Jeg ser med glæde, at udvalget har afvist tanker om bortadoption som modstykke til abort. Der er åbenbart heller ingen, der har følt sig fristet til at fremsætte det som mindretalsudtalelse. Tanken har også fra første færd dels afsløret ukendskab til gravidens forhold og problemstillinger, dels i hele sit indhold haft en uheldig samfundsmæssig tendens, hvilket selvfølgelig ikke kan undre, når man ved, hvorfra den kommer.

Jeg kan forstå, at det har gjort temmelig stort indtryk, at der har været så mange grupper af protesterende. Jeg skal her blot uddybe min umådelige glæde over, at man pludselig i et lovgivningsspørgsmål lægger vægt på, at der er nogle ude i befolkningen, der protesterer. Det er ikke så mange uger siden, handelsministeren sagde, at det skulle man ikke tage sig af, man skulle bare i ro og mag arbejde videre, og vi har jo tit stået med lovgivning, hvor mange, mange flere har protesteret, uden at det har anfægtet regeringen det mindste.

Om 12 ugers reglen kan kun gentages, hvad der er sagt før. Den er egentlig bedre, men den er kun anvendelig ved fri abort. Med den nuværende fremgangsmåde vil den give en mængde problemer med kvinder, der kommer for sent, og uløselige problemer, som kunne have været undgået.

Som sagt løser dette lovforslag ingen

[Hanne Reintoff.]

problemer. Det kommer ikke en række svært stillede mennesker til hjælp, og det vil for det første skabe en meget svært administrerbar lov, som for det andet i løbet af ganske kort tid vil blive forældet. For at gentage det, selv om det efterhånden er sagt nogle gange: det drejer sig ikke om abort eller ikke abort; det drejer sig om, hvordan det danske samfund vil have udført de aborter, der bliver gennemført, lige meget om vi synes om det eller ej. Til fru Lis Møllers næsten masochistiske skrækpropaganda kan tilføjes, at sagen bliver jo ikke bedre af, at noget sådant bliver foretaget i angst og ensomhed i en toværelses lejlighed i stedet for på et hospital med fornøden assistance. Hele denne de velbjærgedes bedreviden er faktisk den mindst etiske, vi overhovedet har hørt i denne sag.

K. Axel Nielsen: Hr. Falk Hansen har i sin ordførertale fremsat synspunkter, som et flertal af socialdemokratiets udvalgsmedlemmer deler. Som betænkningen viser, er hr. Waldemar Laursen og jeg enig med regeringspartierne repræsentanter i udvalget. Hvem af os, hr. Falk Hansen eller jeg, der har et flertal bag sig i den socialdemokratiske gruppe, ved vi først, når afstemningen har fundet sted. På socialdemokratiets kongres sidste sommer var der flertal for det synspunkt, som har fundet udtryk i mindretalsbetænkningen. Det ville måske derfor være naturligt, om jeg på egne og andre gruppemedlemmers vegne redegør for, hvorfor vi har et standpunkt, der afviger fra kongressens flertals.

Det er imidlertid meget svært at føje nye synspunkter og argumenter til dem, der er nedfældet i den betænkning, det sagkyndige udvalg afgav i januar 1969, samt de argumenter og synspunkter, der er fremført under lovforslagets første behandling og af andre ordførere i dag. Lad mig derfor foreløbig oplyse, hvilke hensyn der ikke afholder os fra at give tilslutning til det standpunkt, der populært udtrykkes ved ordene fri abort.

Det er ikke religiøse eller etiske hensyn. Når man overhovedet godkender afbrydelse af et svangerskab — og det gør jo alle, når der er tale om fare for moderens liv eller helbred, eller når der er tale om svangerskab

efter en kønsfrihedsforbrydelse — så har man efter min opfattelse afskåret sig fra at påberåbe sig religiøse eller moralske principper. Det er heller ikke det demagogiske postulat om, at liv er helligt og under alle omstændigheder bør beskyttes. I sin yderste konsekvens måtte dette synspunkt formentlig føre til forbud mod brugen af nogle af de midler, der anvendes som prævention imod svangerskab.

Udvalget har modtaget mange protester mod regeringsforslaget. Disse protester, der kommer fra mennesker, der er dybt og alvorligt engageret i spørgsmålet, bygger næsten alle på kravet om, at livet skal beskyttes, og de fastslår ofte, at livet begynder med undfangelsen. Skulle disse protester tages til følge, måtte den gældende lov ændres og i hvert fald føres tilbage til den retstilstand, vi havde før loven af 1956. Det vil igen sige, at vi måtte enten affinde os med en voldsom forøgelse af antallet af illegale aborter, eller også måtte der rejses et utal af straffesager, og begge alternativer er jo lige afskrækkende.

Det er altså ikke dyre principper, der afholder os fra at støtte det forslag, som hr. Falk Hansen og hr. Morten Lange — lad mig endelig huske at tøjle hans navn til — anbefaler. Der er nemlig ikke nogen afgørende principiel forskel mellem de to forslag. Regeringsforslaget giver på den ene side i særlige tilfælde ret til fri svangerskabsafbrydelse, og mindretalsforslaget kræver på den anden side visse forudsætninger opfyldt, for at svangerskabsafbrydelse kan finde sted. Når vi alligevel foretrækker regeringsforslaget, er det, i hvert fald for mig personlig, ud fra en fornemmelse af, en meget kraftig fornemmelse af, at det i sagens interesse er bedst, om udviklingen af denne lovgivning går jævnt og ikke i for store spring. Jeg indrømmer gerne, at det er et opportunistisk synspunkt, og det er tænkeligt, at medlemmer af min gruppe, der stemmer som jeg, begrunder deres standpunkt anderledes.

Da vi i 1956 fik den blandede social-medicinske indikation ind i loven, var der en diskussion, der i lidenskab langt overgik den, vi nu har været vidne til. Imidlertid har vi siden da erfaret, at den liberalisering, der dengang blev gennemført, stort set er blevet accepteret. Det vil utvivlsomt gå på samme måde med den liberalisering, vi gennemfører

[K. Axel Nielsen.]

nu ved at vedtage regeringsforslaget. Hvis vi derimod allerede nu gennemførte mindretalsforslaget, ville vi rejse en storm. Der ville antagelig blive krævet folkeafstemning, og jeg tror ikke, dette forslag kunne overleve en folkeafstemning. Det tror jeg derimod regeringsforslaget kan.

Lad mig understrege, at alle er enige om, at svangerskabsafbrydelse er nødløsningen. Det oplysningsarbejde om forebyggelse af uønskede svangerskaber, der desværre kun så småt er kommet i gang, må forøges væsentligt, først og fremmest af menneskelige grunde, men også fordi der derved kan spares kostbar hospitalsplads.

Den udvikling i retning af en liberalisering i spørgsmålet om kvindens ret til at råde over sit legeme dels ved brugen af forebyggende midler, dels — i de sjældne tilfælde — ved anvendelsen af den frie adgang til svangerskabsafbrydelse, er en del af den udvikling i videre forstand, der er karakteriseret ved udtrykkene kvindens frigørelse og kvindens ligestilling med manden. Det er ikke let at forudse, hvordan kvindens adfærdsmønster vil forme sig, når hun er befriet for risikoen for uønsket graviditet. At der er en forskel mellem unge kvinders adfærd i dag og den, de udviste i tidligere generationer, er det ikke svært at få øje på. Der er nok dem, der beklager denne udvikling og frygter for, at poesiens blå blomst vil få trange kår. Jeg tror, frygten er ubegrundet. Poesiens blå blomst skal såmænd nok overleve, måske endda med en lidt kraftigere blå farve. Men sandt er det, at kvindens frygt for følgerne af kærlighedslegen har været et yndet tema for vore digtere. Jeg kan blot nævne — det var fristende at citere, men det skal jeg afholde mig fra her — digtere som J. P. Jacobsen, Drachmann og Aakjær.

Jeg anbefaler altså regeringsforslaget til vedtagelse. Jeg kan godt se, at det har fejl og mangler, og jeg er ikke uenig i en del af det, hr. Morten Lange anførte i så henseende. Men det er et fremskridt i forhold til den bestående lovgivning, og ud fra dette synspunkt anbefaler jeg lovforslaget.

Johan Nielsen: Da jeg på ingen måde kan gå ind for justitsministerens lovforslag til svangerskabsafbrydelse og heller ikke for

forslaget om fri abort, ser jeg mig nødsaget til her ved anden behandling at fremføre mine synspunkter.

Jeg nærer den største agtelse for justitsministeren såvel som for udvalgets medlemmer. Det er min inderste overbevisning, at ministeren mener, at han gør det danske samfund en tjeneste ved at fremsætte sit lovforslag, men jeg er aldeles overbevist om, at hvis dette lovforslag ikke bliver standset, så begår man en skæbnesvanger fejltagelse. Jeg kan ikke med min bedste vilje finde nogen holdbar begrundelse for at fremsætte dette lovforslag netop nu. Lad mig understrege, at just i vore dage er de svangerskabsforebyggende midler så fuldkomne, at for første gang i verdenshistoriens forløb kan en kvinde få fuldt udbytte af seksuel omgang uden at være angst for at blive gravid. Og lad mig føje til, at vor tids såkaldte fordomsfrihed har bevirket, at alle anser det for en naturlig ting at købe og sælge forebyggende midler samt at sprede oplysning herom.

Fødselstallet er stærkt dalende, der er sket et fald på 20-25 pct. i løbet af de to sidste år. Vi har mangel på arbejdskraft herhjemme, så vi må indføre fremmedarbejdere, og vor levestandard turde være højere end nogen sinde før.

Nogle har anført, at man vil sikre kvinderne den fulde frihed. Det turde være tvivlsomt, hvor fri den kvinde er, som måske er under pres af mand, kæreste eller forældre, der vil noget andet end hun.

Man har anført, at kvinden må have ret over deres legeme, og det skal hun selvfølgelig. Ingen skal kunne tvinge hende til kønslig omgang mod hendes vilje. Men et foster kan man nu engang ikke sidestille med en svulst. De Forenede Nationers lægeråd har dekretet, at fosteret skal regnes for et menneske fra undfangelsesøjeblikket. For øvrigt har en mand heller ikke fuld frihed over sit legeme. Han kan ikke lade sig kastrere eller sterilisere uden ministeriel tilladelse, og der skal tungtvejende grunde til at få en sådan.

Hovedargumentet for fri eller liberal abort har været, at man, som det også i høj grad fremgår af betænkningen, vil de mange illegale aborter til livs. Man vil ikke, siger man, kriminalisere de stakkels kvinder, som føler sig tvunget til at søge den fortvivlede udvej at gå til en kvaksalver. Den ar-

[Johan Nielsen.]

gumentation kan lyde meget besnærende, men den falder til jorden, når man erfarer, at antallet af kriminelle aborter er faldet ganske betydeligt i den sidste tid, uden tvivl som et resultat af den intense oplysning om effektive forebyggende midler. Heri får jeg støtte fra overlægen ved Sønderbro Hospital, dr. med P. A. Gjørup. Ved den høring, som vi havde i Filips Kirke for en 14 dages tid siden, hvor overlæge Gjørup var en af panelet, udtalte han bl. a. — må jeg have lov at citere:

„Langt væsentligere — lige nu i 1970 — er, at de kriminelle aborter næsten er forsvundet allerede, i hvert fald fra hospitalsafdelingerne. De, der interesserer sig for disse ting, kender tallene. Man plejer at regne med ca. 6.000 legale aborter årligt og — efter et skøn — 10.000-15.000 illegale. På en afdeling som den, jeg arbejder på, har vi 600 legale aborter årligt; vi skulle altså, hvis alle blev indlagt, have 1.000-1.500 andre aborter. Vi har 200, altså kun en tredjedel af de legale. Ydermere: blandt de 200 er hovedparten virkelige, spontane aborter — altså kvinder, der virkelig gerne vil bevare deres svangerskab, men alligevel aborterer.

Grunden til dette enorme fald i illegale aborter må være den bedre antikonception, og man kan jævnføre med det kendte fald i fødselstallet.

Vi har kun i få år haft adgang til virkelig effektiv antikonception — der er kun grund til at vente, at det bliver bedre endnu. Midlerne bliver bedre, flere og flere lærer at bruge dem rigtigt.

Og så spørger jeg: hvorfor risikere at ødelægge denne gode udvikling ved at indføre adgang til fri abort?

Er der nogen, der tør sige, at vi ville bruge antikonception lige så flittigt, som vi gør nu, hvis adgangen til abort var fri?

Tør man påtage sig det ansvar at tage en sådan risiko? Er der nogen, der tør sige, at vi ikke alle en gang imellem er uansvarlige og ikke gør det, vi burde gøre, specielt hvis vi vidste, at der altid stod nogen parat til at rage kastanierne ud af ilden for os?“

Længere henne i sit indlæg fortsætter overlæge Gjørup — jeg beder om lov at fortsætte citatet:

„Som læge er man uddannet til, og forsøger at efterleve det i sit daglige virke, at helbrede sygdomme og at forhindre, at patienter dør, der ikke skal dø. Et svangerskab er ikke nogen sygdom og ikke noget, man skal dø af. Derfor: skal jeg gøre et abortindgreb, må jeg klart kunne sige til mig selv: her er risikoen ved, at svangerskabet fortsættes, større end den risiko, jeg på kvindens vegne skal tage ved at gøre et abortindgreb.

Og nu én ting til: fri abort vil føre til flere aborter, end vi har i dag. Alle tilgængelige materialer fra lande med fri eller næsten fri abort viser dette. Nogle forestiller sig, at det måske slet ikke ville gå sådan i Danmark. Hvorfor? Skulle vi være bedre mennesker end i andre lande? Skulle vi være mere civiliserede eller mere ansvarsbevidste?

Abortantallet vil stige. Det vil komme til at belaste de gynækologiske afdelingers sengepladser hårdt. Det vil ikke være muligt at tage dem, der virkelig er syge, ind så hurtigt, som vi gør i dag. Nogle syge vil komme til at vente, der ikke bør vente.

Hertil kan man naturligvis svare: ja men så kan man vel bygge nogle flere gynækologiske afdelinger eller nogle abortklinikker, hvad man nu vil foretrække, og det kan man selvfølgelig, hvis man har pengene.

Men det må være indlysende, at man som gynækolog ikke kan se på, at patienter, som kunne være helbredt, hvis de var behandlet i tide, ikke bliver det, fordi pladser og tid er optaget af abortpatienter.“

Sådan taler en mand, der fra sit daglige arbejde ved, hvor skoen trykker. Jeg har citeret ham så udførligt, fordi det forekommer mig, at man i debatten om abortloven er gået for let hen over de problemer, som overlægen her skitserer. Hertil kommer, at når man taler om, at kvinden alene skal have ansvaret for, om hun vil have abort eller ej, så glemmer man de samvittigheds-kvaler, som læger og sygeplejersker af etiske eller religiøse grunde skal igennem, når de skal medvirke til en abort.

I Berlingske Tidende 19. januar 1970 skriver en kvindelig læge — må jeg citere kort:

[Johan Nielsen.]

„Alle læger har erfaret gruen, når det værgeløse foster lå dødt i spanden.“
Jeg kan forstå, at det er den slags ting, som hr. Morten Lange ikke vil have at man skal omtale i debatten.

Jeg har fået et utal af henvendelser angående lovforslaget, og alle udtrykker deres utilfredshed med det. Således skriver en sygeplejerske fra England, at hun håber ikke, det går igennem, for hun hader det modbydelige sugeapparat, som man benytter ved svangerskabsafbrydelser.

Der er også nogle, der har anfægtet folketingets ret til at liberalisere eller frigive abort. Sognepræst Dag Monrad Møller, Oure, henviser i en kronik i Fyns Amts Avis til en artikel, „Retten til livet“, skrevet af overlæge i sundhedsstyrelsen K. F. Meldahl, hvor overlægen sætter et spørgsmålstegn ved lovligheden af regeringens abortlovsforslag, idet den internationale lægeforening, WMA, som konsekvens af menneskerettighedserklæringerne af 1948, som Danmark har tiltrådt, har fastslået, at det er lægens pligt at bevare liv fra undfangelsesøjeblikket. Dette her har jeg ingen forstand på. Det er spørgsmål, som vore jurister må afgøre, og jeg er overbevist om, at hverken justitsministeren eller de jurister, som sidder i svangerskabsudvalget, kan have overset dette spørgsmål, men det forekommer mig, at spørgsmålet om beskyttelsen af det ufødte barn i nogen grad er trådt i baggrunden i denne debat.

Her kommer min væsentlige modstand mod fri eller liberal abort ind i billedet. Både af etiske og kristne grunde piner den tanke mig, at nogen skal kunne slå nogen ihjel. Jeg kommer fra et samfund, hvor spillet af liv var så utrolig stort, at jeg kan sige, at jeg i min barndom og ungdom levede under dødens skygge. Jeg kan ikke holde ud at tænke på, at nogen skal slås ihjel, det være sig et ufødt barn eller en kronisk syg, for at skabe bedre kår for andre. Livet er i den grad helligt for mig, og her udsætter jeg mig for at blive betegnet som det, hr. K. Axel Nielsen før kaldte hyklerisk. Jeg regnede med, at formanden ville gribe ind; jeg har hørt en anden formand sige, at man må ikke bruge udtrykket „hyklerisk“ her på talerstolen, men jeg udsætter mig for at blive

kaldt hykler. Jeg bekender mig til livets absolutte hellighed.

Jeg kan ikke holde den tanke ud, at nogen skal berøves det, eller at det skal overgives til menneskelig vilkårlighed, og jeg ved, at der er tusinder og atter tusinder i Danmark, som har det på samme måde. Derfor er jeg overbevist om, at både justitsministerens lovforslag og forslaget om fri abort repræsenterer et menneskesyn, som strider imod det kristne. Nu ved jeg godt, at mine modstandere vil prøve på at affeje mig med, at nu bevæger jeg mig på trosgebetet. Men hvad er deres anskuelser andet end tro imod min tro? Jeg skal gerne indrømme, at min tro er en anden end deres, men jeg vil aldrig nogen sinde gå med til, at min tro er andenrangs i forhold til deres. Derfor er det indlysende for mig, at med hensyn til abortloven så må både humanister og kristne forenes i at sige fra. Hvis abortloven liberaliseres, eller hvis vi indfører fri abort, så er det et spørgsmål for mig, om Danmark i fremtiden kan kaldes et kristent land.

Jeg ved, at jeg her også taler på min kollegas, forhenværende kirkeminister Orla Møllers, vegne, og det skulle undre mig meget, om ikke mange medlemmer i dette høje ting giver mig ret. Jeg håber, at man vil give mig så meget ret, at man, uanset om man stemmer for lovforslaget eller ej, vil hjælpe mig med at sende det ud til folkeafstemning. Så får man prøvet, om man her pådutter det danske folk en lov, der strider mod folkets etiske og religiøse indstilling eller ej.

Jeg ved godt, at man i Danmark ikke skal tale om sin religiøse tro, for det drejer sig om Gud, og når det drejer sig om Gud, så skal man helst ikke tro noget. Her er dog et tilfælde, hvor jeg er nødt til at sige fra.

Jeg har med glæde noteret mig, at man i betænkningen er enig om, at man bør gøre alt, hvad der står i menneskelig magt, for de kvinder, som er blevet gravide uden at ønske det, og som ikke ser sig i stand til at gennemføre svangerskabet. Det er klart, at de skal have al den hjælp og støtte, som de på nogen måde kan få; blot må vi holde fast ved, at livet er helligt, og at vi har sluttet os sammen i et lovgærdet samfund for at undgå bellum omnium contra omnes, for at beskytte de små og svage mod de mægtige, og

[Johan Nielsen.]

her må det ufødte barn regnes for det svageste menneskelige væsen. Man frygter, og ikke med urette, at fosterdrab kun er en begyndelse. Man er bange for, at medlidenhedsdrab vil blive det næste, og har man først gjort sig til herre over livet, hvor ender man så?

Højttærede justitsminister, høje ting, jeg håber, man er enig med mig i, at der ikke er noget argument tilbage for abortus provocatus andet end, hvad der eventuelt ligger i et hedensk menneskesyn, at mennesket er et dyr i lighed med andre, og derfor bør lovgivningsmagten gøre sig til herre over livet, så man skal kunne bestemme, hvem der skal have lov til at leve, og hvem der skal have lov til at dø. Vi har for ikke så mange år siden oplevet noget lignende i et naboland, og de spor skræmmer mig i allerhøjeste grad. Derfor: lad os adlyde Gud mere end mennesker. Stands dette lovforslag, eller hvis man mener, at man er vadet for langt ud, så send det ud til folkeafstemning.

(Kort bemærkning).

K. Axel Nielsen: Hr. Johan Nielsen citerede mig for, at jeg skulle have brugt udtrykket „hyklerisk“ om de anskuelse, han gør sig til talsmand for. Når hr. Johan Nielsen ser fortrykket, vil han se, at jeg har ikke brugt hverken dette eller noget lignende udtryk. Det kunne aldrig falde mig ind at anvende den slags udtryk over for andre, selv om jeg ikke er enig med dem.

Clara Munck: Efter den lange debat, der allerede har været, skal jeg ikke beslaglægge meget af folketingets tid med at motivere, at jeg ikke vil kunne anbefale, at man ophører det foreliggende lovforslag til lov. Jeg har været meget glad for at høre hr. Johan Niensens indlæg nu, fordi han netop har peget på meget af det, jeg synes har manglet i debatten, at dette ikke er et spørgsmål om forebyggelse af svangerskab eller om sociale foranstaltninger. Ved det foreliggende lovfor-

slag påtager folketinget sig ansvaret for at give det ene menneske i velfærdssamfundet ret til at udrydde det andet. Det er meget godt, at man i folketinget kan få afdramatiserede forhandlinger, som man siger, men vi skulle nødig komme derhen, at vi, jeg havde nær sagt snarere undskylder et lovforslag end har mod til at sige, hvad det er, vi lovgiver om.

Jeg havde personlig håbet, at dette lovforslag ikke var kommet længere end til udvalget, og det havde jeg, fordi justitsministeren, da han fremsatte lovforslaget, bl. a. motiverede det med, at nu måtte vi gøre en indsats for at komme illegale aborter til livs. Jeg ser også i betænkningen, at hele udvalget understreger, at et af hovedmotivene for en lovgivning om legal svangerskabsafbrydelse er at bekæmpe illegal afbrydelse med de deraf følgende risici for kvinden.

Men udvalget har undladt virkelig at gøre noget ud af undersøgelsen af, hvorledes det ligger i dag med de illegale aborter, med aborter i det hele taget. Hr. Johan Nielsen understregede, at der foreligger nu et materiale, der viser, at det tal, vi opererede med for de illegale aborter, som man vil til livs, ikke er noget holdbart tal. Jeg for mit vedkommende må bebrejde udvalget, at man dels ikke har taget dette materiale med, som findes i Ugeskrift for Læger fra maj 1969, dels ikke har benyttet lejligheden til at følge dette materiale op. Så ville man nemlig have fået at vide, at hvis hovedmotivet er at undgå illegale aborter, så havde man ikke behøvet at jage lovforslag af denne art igennem, hvorefter man simpelt hen tillader aborter. Enhver ved, det er også blevet sagt, at der er ingen erfaring for, at et større antal legale aborter bringer antallet af illegale aborter ekstraordinært ned. Derimod har vi nu kendskab til, at det arbejde, den oplysning, der er sat i gang — og alle har jo i dag understreget, at man vil gå videre ad denne vej — nedbringer de illegale aborter.

Derfor er jeg også ked af det ændringsforslag, man har taget med under nummer 2.

[Clara Munck.]

Man siger så pænt, at det kun er et spørgsmål om at ændre lidt på lovteksten vedrørende de kvinder, der vil kunne få abort på grund af ung alder eller umodenhed. Det er jeg ked af, for herved siger man simpelt hen: enhver, der er ung, har krav på at få tilladelse til abort. Enhver, der er ung, kan altså indlade sig i de forhold, hun vil; hun har folketingets velsignelse til, at ansvaret for et barn skal hun i hvert fald ikke påtage sig.

Det understreger den uro, jeg følte, da jeg hørte justitsministeren i sin fremsættelsestale sige:

„Jeg har på det foreliggende grundlag ikke fundet det forsvarligt for tiden at stille forslag om at gennemføre en fri adgang til svangerskabsafbrydelse.“

(Folketingets forhandlinger 1969-70 sp. 998).

Jeg beder meget til, at man mellem anden og tredje behandling, som det allerede er sagt, når man tager sagen op i udvalget, virkelig alvorligt ser på det nye materiale, der ligger, og forhåbentlig kommer til den opfattelse, at tiden er ikke inde i velstandsamfundet Danmark til at lovgive om fri abort.

Jeg vil slutte med at sige, at det er da klart, at enhver af os må erkende, at det enkelte menneske — hvad enten der er tale om en kvinde; der bliver gravid, eller mennesker i andre situationer — kan komme til at stå sådan, at man synes, at livet er en stor byrde, og at ansvaret kan være for stort. Men det er vores opgave at hjælpe med at bære et ansvar; det kan ikke være vor opgave her at gennemføre en lovgivning, der gør, at selv dette at tage ansvar for liv, det har vi påtaget os for andre. Det er et spørgsmål om det ene menneskes ret til at udrydde det andet, der lovgives om her. Skulle man alligevel ville gennemføre lovforslaget, vil jeg gerne sige, at hr. Bøgholm, hr. Burgdorf og jeg selv i hvert fald ikke vil kunne stemme for et lovforslag af den art.

Hanne Budtz: Nu har det ærede medlem fru Clara Munck redegjort for sin og et par andre medlemmers stilling, og jeg vil, da vi snart skal stemme, gerne sige, at den konservative folketingsgruppe vil anbefale, at man stemmer imod mindretallets ændrings-

forslag, ændringsforslag nr. 1. Derimod vil jeg gerne anbefale, at man stemmer for ændringsforslagene nr. 2-5. De er stillet af justitsministeren og tiltrådt af et flertal af udvalget.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at gøre en bemærkning vedrørende ændringsforslag nr. 2 til fru Clara Munck, der mente, at dette ændringsforslag, som går ud på, at andet punktum i lovforslagets § 4, nr. 5, udgår, skulle være en ændring af selve teksten. Det er i virkeligheden et enigt udvalg, der har ment, at dette 2. punktum hørte hjemme i bemærkningerne og ikke i selve lovteksten.

I øvrigt vil jeg gerne som mit synspunkt give udtryk for, at det vigtigste for os i vor gruppe og under hele udvalgets behandling først og fremmest har været at skabe oplysning og atter oplysning, og vi er tilfreds med det lovforslag, der nu er fremsat af undervisningsministeren vedrørende skoleundervisningen, oplysning om prævention. Desuden er det naturligvis et hovedsynspunkt for os alle, at vi gerne vil modvirke de illegale aborter. Hverken fru Hanne Reintoft eller hr. Morten Lange kan på nogen måde tage monopol på det synspunkt; det må sikkert være et synspunkt, som alle deler, vi deler det i hvert fald i vor gruppe. Hjælp kan motiveres med, at fødsel selvfølgelig til hver en tid er bedre end abort.

Men når dette er sagt, at man kan dele disse synspunkter, så er der stadig væk et behov både for loven og for liberaliseringen af loven.

Jeg vil gerne om de mange protester sige, at selvfølgelig har vi studeret dem med grundighed og også set, at der i nogle få af de fremsendte protestskrivelser var en varierende ordlyd, idet der var givet udtryk for særlige synspunkter, men stort set har de, som det allerede er fremhævet, alle været ensartede. Det gør jo ikke antallet mindre, men de er netop gået ud fra det synspunkt, at man egentlig slet ikke skulle have svangerskabsafbrydelse, og det er jo en situation, vi slet ikke kan vende tilbage til. Det er, som det allerede er fremhævet i dag, et princip, der er vedtaget i 1937 og fæstnet i den senere lov. Men det er da klart, at det må interessere, hvis man har et alternativ og kan sætte noget andet i stedet for.

Den megen tale i protestskrivelsen om, at

[Hanne Budtz.]

man kunne henvise kvinderne til mødre-hjem, kan jeg slet ikke forstå i dag. Mange af de kvinder, det vil komme til at dreje sig om, er jo gifte kvinder, der i forvejen har et hjem; her er oprettelse af flere mødre hjem overhovedet ikke nogen udvej.

Der har været megen tale om — og der har vel også nok hersket nogen misforståelse om — det forslag vedrørende oplysning om adoption, der er fremkommet i protestskrivelserne. Derfor er jeg glad for at kunne understrege, at det var og er et enigt udvalg, der har det synspunkt, at det kan aldrig være noget alternativ. En beslutning om svangerskabsafbrydelse skal foretages inden udløbet af den 12. svangerskabsuge, men en beslutning om adoption må og bør dog aldrig kunne træffes før efter, at barnet er født; så det kan aldrig være noget alternativ.

Man henviser også til, at p-pillen og andre nyere svangerskabsforebyggende metoder er opfundet, og så skulle hele problemet jo være klaret. Det kan ikke være klaret. Der er mængder af kvinder, der aldrig nogen sinde finder ud af at bruge disse midler, og her vil netop den mindre oplyste, den umodne kvinde, være den, der er langt den vanskeligst stillede; hun vil meget ofte ikke evne at planlægge på den måde, som er så let for kvinder, der har fået oplysning måske både i skole og andre steder derom.

Som sagt, gruppen er enig i, at der er et behov for den liberalisering, som findes i det af justitsministeren fremsatte lovforslag, og det vil vi stemme for.

Henry Christensen: Det er ikke min mening at ville udtale mig om substansen i det lovforslag, der her er til behandling, derom kan jeg for mit vedkommende henvise til de synspunkter, som det ærede medlem fru Eva Ree på venstres vegne har gjort gældende.

Når jeg har bedt om ordet, skyldes det en bemærkning fra hr. Johan Nielsen, hvori hr. Johan Nielsen opfordrede dette tings medlemmer til, uanset om man stemmer ja eller nej, alligevel at hjælpe til med at få sendt forslaget til folkeafstemning til sin tid. Nu havde det vel været rigtigst at have ventet med den opfordring, til vi var kommet til

tredje behandling, eller til efter, at tredje behandling havde fundet sted, men når hr. Johan Nielsen nu har rejst spørgsmålet — han har også rejst det ved tidligere lejligheder — og opfordrer de medlemmer, der i givet fald vil stemme for forslaget, til at medvirke til at sende det til folkeafstemning, så tror jeg, det er nødvendigt at gøre et par bemærkninger hertil. Også af den grund, at man ude i landet ofte møder det synspunkt, at uanset om I mener det ene eller det andet, kan I jo bare sende forslaget til folkeafstemning, når det til sin tid er blevet vedtaget.

Hvis man ville følge det synspunkt, som hr. Johan Nielsen har givet udtryk for, så ville det efter min mening ikke harmonere med, hvad der har været hensigten med den bestemmelse, der er indført i grundloven om folkeafstemning. Det er ganske klart, både sådan som bestemmelsen er formuleret, og sådan som hele diskussionen forud for denne bestemmelses indførelse forløb, at denne bestemmelse tilsigtede at give et mindretal af en vis betragtelig størrelse, der var imod, hvad et flertal her i folketinget ville gennemføre, en særlig forfatningsmæssig mulighed for at appellere sådanne forslag til en endelig afgørelse ved en efterfølgende folkeafstemning eller kræve en udsættelse, til der havde været nyt folketingsvalg. Det er altså ganske klart en regel, der tilsigter at beskytte et mindretal, et mindretal, som var forudsat at skulle være på mindst 60 medlemmer. Min opfattelse af bestemmelsen er den, at hvis man skriver under på en begæring om at sende et forslag, der er vedtaget her, vil folkeafstemning, så kan det kun fortolkes og opfattes som en opfordring til at få det forslag forkastet. Dette er en naturlig reaktion for medlemmer, der vil være klart imod et forslag; det er den adgang, der er stillet til rådighed for disse medlemmer, men det er en misfortolkning af grundlovsbestemmelsen, hvis man deraf vil slutte, at denne bestemmelse er udtryk for et almindeligt folkeafstemningsprincip.

Man kan meget vel diskutere, om man skal have et sådant i den danske forfatning. Det har man i enkelte andre landes forfatninger, men sådan er den danske forfatning ikke udformet. Denne forfatning er udformet sådan, at hvis der er et mindretal af en tilstrækkelig størrelse i dette folketing, så

[Henry Christensen.]

har det den mulighed til rådighed. For det øvrige folketings medlemmer må det efter min mening være sådan, at vi må gøre op med os selv, hvad vi vil tage ansvar for, hvad vi mener er rigtigt, hvad vi vil stemme ja til, og hvis vi vil stemme ja til et forslag, så er det på det ansvar, der påhviler det enkelte folketingsmedlem, på hans ansvar alene. Det er et ansvar, som vedkommende ikke kan frigøre sig for ved at gå den omvej, at man efter mit skøn misbruger en bestemmelse, hvis formål er et ganske andet.

Jeg mener, det er nødvendigt at gøre det klart, for ellers tror jeg, der for mange steder vil opstå en misforståelse deraf. Vi har et system, der bygger på det repræsentative demokrati, hvor folketings medlemmer i overensstemmelse med grundloven må tage deres ansvar, og hvis de tager et ansvar og tager et positivt standpunkt, må de vedstå dette ansvar. Reglen om folkeafstemning er en mindretalsbeskyttelse, som de, der stemmer imod, må overveje om de finder det rigtigt og rimeligt at anvende i den givne situation. Der vil være mange argumenter at afveje, hver eneste gang man er stillet over for det problem, men det er en mindretalsbeskyttelse, og jeg ville advare imod, at vi her i folketinget i strid med, hvad der har været grundlovens hensigt, skulle bruge folkeafstemningsreglen på en helt anden måde, end det var tilsigtet ved reglens formulering.

Justitsministeren (Thestrup): Jeg vil gerne takke for den grundige behandling, som det forslag, jeg har fremsat vedrørende adgang til svangerskabsafbrydelse, har fået, og ikke mindst for den udførlige betænkning, som udvalget har afgivet.

Der er i denne betænkning redegjort for alle de spørgsmål, der har været rejst i forbindelse med lovforslaget, og jeg kan helt tilslutte mig flertallets udtalelser såvel vedrørende enkeltheder som vedrørende de principielle spørgsmål.

Der er stillet nogle spørgsmål til mig under behandlingen, og jeg skal søge at besvare dem.

Fru Else-Merete Ross spurgte, om jeg ville overveje reglerne om sterilisation af manden. Jeg forstod det således, at det skulle

kunne ske i et videre antal tilfælde, end det i øjeblikket sker, og jeg kan sige, at jeg vil naturligvis gerne overveje, om de regler, vi har på dette område, ikke er tilstrækkelig fyldestgørende.

Fru Else-Merete Ross spurgte endvidere, om jeg ville overveje ændring i reglerne for mødrehjælpens vejledning af kvinder, der søger svangerskabsafbrydelse, og det kan jeg svare et absolut ja til. Jeg kan sige, at det er én af de ting, der allerede er indgået i de overvejelser, vi har om de foranstaltninger, der skal træffes, hvis lovforslaget bliver vedtaget.

Hr. Morten Lange kom med nogle udtalelser vedrørende § 2, nr. 1 — det er også kommet fra anden side — og jeg kan heroverfor sige, at praktisk talt alle de ansøgninger, der under den nugældende lov er fremkommet fra de kvinder, der her er omtalt, er blevet bevilget, og det er for os begrundelsen for den foreslåede bestemmelse.

Fru Hanne Reintoft spurgte, om jeg var bekendt med Lægeforeningens stilling til seksualvejledningsklinikker. Jeg er ikke bekendt med den, men jeg skal gøre mig bekendt med dennes stilling.

Hr. K. Axel Nielsen fremsatte nogle udtalelser. Jeg er ganske enig med hr. K. Axel Nielsen i de principielle betragtninger, han fremsatte angående religiøse og moralske indvendinger imod afbrydelse af svangerskab. Jeg er også enig med ham i en anden af hans udtalelser. Han fremsatte, hvad jeg finder er en meget vigtig og afgørende betragtning, nemlig den, at det er bedst, at udviklingen går nogenlunde jævnt og uden de alt for store spring.

Hr. Johan Nielsen omtalte nogle udtalelser af overlæge Gjørup, der henviste til den nedgang, der er sket i den senere tid i de illegale aborter. Jeg har selv talt med overlæge Gjørup, der har gjort mig bekendt med de oplysninger, der har været i Ugeskrift for Læger. Jeg har også fra anden side fået henvisning til de pågældende numre af Ugeskrift for Læger, og jeg har gjort mig bekendt med det, der står deri. Jeg ved, at det er rigtigt, at der i øjeblikket sker en betydelig nedgang i de illegale aborters antal. Jeg ser dette som en overordentlig stor fordel, men jeg tror ikke, at den liberalisering, der er foreslået, på nogen som helst måde vil

[Justitsministeren.]

bevirke en stigning i de legale aborters antal. Det er, forstod jeg, det, der lå bag ved hr. Johan Niensens betragtninger.

Jeg vil til det allersidste betvivle, at man virkelig skulle foretrække abort fremfor antikonception. Jeg kan ikke tænke mig, at nogen ville foretrække de overordentlig store vanskeligheder, der er forbundet med det, de lidelser, der er forbundet med det, for den forholdsvis lette måde, hvorpå prævention finder sted i vore dage.

Jeg vil også gerne sige, at selv om der er en nedgang og en betydelig nedgang i de illegale aborters antal, så er der dog stadig væk et betragteligt antal illegale aborter. Det er min hensigt med dette lovforslag, hvis det bliver gennemført, at komme disse illegale aborter til livs, således, som det også er blevet sagt fra anden side heroppe, at man ombytter, om jeg så må sige, de illegale aborter, hvor de i øjeblikket sker, med nogle legale aborter, indtil den oplysning, som vi vil sætte alt ind på, er trængt helt igennem, og indtil vi har fået skabt sådanne forbedrede boligforhold og forbedrede sociale forhold, at ingen kvinde længere deri finder nogen grund til at ønske ikke at føde barnet.

Hr. Johan Nielsen fremsatte nogle udtalelser om, at forslaget strider mod den kristne religion. Jeg er ikke enig med det ærede medlem. Jeg kan ikke se, at det er rigtigt. Hvis ikke jeg misforstod det ærede medlem hr. Falk Hansen, så forstod jeg også, at han havde den opfattelse, at der er intet i dette lovforslag, såvel som der heller ikke er noget i lovforslaget om fri abort, der strider mod den kristne religion. Jeg er på dette felt enig med hr. Falk Hansen, og jeg er også klar over, at der er overordentlig mange, der har samme religiøse anskuelse som hr. Johan Nielsen og hr. Falk Hansen, der ikke finder, at der i disse forslag er noget, der strider imod religionen.

Fru Clara Munck talte om de illegale aborter og mente, at der var en sådan nedgang i de illegale aborters antal, at der ikke var nogen grund til at fremkomme med denne lov, og at vi blot kunne vente og lade den nuværende lov gælde; så ville de illegale aborter falde bort af sig selv. Jeg håber, at det bliver rigtigt, men jeg gentager, at der stadig er et betydeligt antal illegale aborter. Jeg henviser også til, at der i øjeblikket finder en ulige be-

handling sted af kvinder i forskellige dele af landet. Det kan ikke være rimeligt, at der gælder forskellige regler i København og i andre dele af landet. Det kan ikke være rimeligt, at kvinder har en lettere adgang herinde til at få legal abort, end man har det i andre dele af landet, og en af hensigterne med dette lovforslag er netop at skabe lighed for loven også på dette område, ikke at opretholde forskelsbehandlingen.

Der er en enkelt bemærkning i mindretallets udtalelse i betænkningen, som jeg gerne vil sige et par ord om; det er den udtalelse, der lyder sådan:

„Når der trods alt er ønske om at ville gå så langt som regeringsforslaget, der giver tilladelse til afbrydelse af svangerskab i betydelig øget omfang, er det ikke længere nogen etisk holdning, som kan begrunde modstand mod indførelse af fri abort.“

Jeg går ud fra, og det hørte jeg for så vidt også her, at det er den betragtning, som navnlig hr. Morten Lange har givet udtryk for, at en principiel etisk vurdering af disse forhold må føre til, enten at man tillægger fosteret samme eller dog næsten samme retsbeskyttelse som et levende, født menneske og derfor kun tillader svangerskabsafbrydelse i ganske snævert omfang med udgangspunkt i en nødretsgrundsætning, eller at man gennemfører en fri adgang til svangerskabsafbrydelse og dermed overlader til den enkelte kvinde at afgøre med sin egen samvittighed, om hun ønsker at få sit svangerskab afbrudt.

Jeg har ikke ved fremsættelsen af forslaget følt mig bundet af dogmatiske alternativer af denne art, og de er efter min mening heller ikke egnede til at danne grundlag for overvejelser om, i hvilket omfang svangerskabsafbrydelse skal være lovlig.

Det, der har været afgørende for mig ved fremsættelsen af det foreliggende lovforslag, er, at der, så vidt jeg kan skønne, igennem længere tid har været et misforhold mellem den gældende lovgivning og den almindelige vurdering, den almindelige moralske vurdering af disse spørgsmål.

Dette har, som det er påvist i det sagkyndige udvalgs betænkning, medført, at der har måttet gives afslag på ansøgninger om svangerskabsafbrydelse i tilfælde, hvor det efter en almindelig opfattelse i dag måtte

[Justitsministeren.]

forekomme naturligt at give tilladelsen. Jeg kan herom henviser til kommissionsbetænkningen, jeg tror det er pag. 79, det er i alt fald et sted i 70'erne, hvor der er taget nogle tilfælde ud, der vel tydeligt siger til os alle, at her er der noget, der ikke stemmer med den almindelige opfattelse. Det forekommer mig at være en naturlig konsekvens af denne erkendelse at søge gennemført en lovgivning, der åbner mulighed for, at alle kvinder, hvis forhold er af en sådan art, at de efter den almindelige opfattelse har et rimeligt begrundet behov for at kunne få deres svangerskab afbrudt, kan få adgang hertil.

Efter min opfattelse opfylder det foreliggende lovforslag de krav, der må stilles efter dette udgangspunkt på det område, vi her taler om.

En yderligere grund til, at jeg ikke har fundet det forsvarligt for tiden at stille forslag om at gennemføre fri adgang til svangerskabsafbrydelse, er, som jeg fremhævede allerede ved fremsættelsen af lovforslaget, at der netop i disse år er en betydelig udvikling i gang i arbejdet med at udbrede kendskabet til og fremme anvendelsen af anti-konceptionelle midler, ligesom der arbejdes ihærdigt på at finde frem til midler, der er endnu sikrere og lettere at anvende end de midler, vi i øjeblikket har. Det ville efter min mening ikke være rigtigt i en sådan periode at gøre adgangen til svangerskabsafbrydelse helt fri.

Det er således ganske naturligt, at det foreliggende lovforslag — det er ganske rigtigt — ikke beror på et principielt valg mellem etisk begrundede synspunkter. Det er ligesom den lovgivning, vi har i øjeblikket, der heller ikke gør det. Udtryk for en afvejning af modstående hensyn.

Jeg mener ikke, at de betragtninger, der er anført af mindretallet i det sagkyndige udvalg og her i folketinget af andre fortalere for indførelse af fri adgang til svangerskabsafbrydelse, kan opveje de betæneligheder, der er forbundet med en sådan ordning. Derimod har jeg fundet det forsvarligt at stille forslag om udvidelse af adgangen til at få foretaget svangerskabsafbrydelse i overensstemmelse med den ændring i den almindelige indstilling til disse spørgsmål, som har fundet sted.

Else-Merete Ross: Hr. Morten Lange kom med nogle overvejelser om, hvad man, i tilfælde af at lovforslaget skulle sendes ud til folkeafstemning, skulle lade befolkningen svare ja eller nej til. Hr. Morten Lange gav følgende forslag til formulering: hvis Deres datter er blevet gravid med en mand, som hverken hun eller De kan lide, skal hun så have adgang til abort? Af hr. Morten Langes forslag kunne man få den opfattelse, at dette er hovedproblemet, at det mest er ugifte, der kommer og beder om adgang til abort. Jeg vil gerne af hensyn til de tilhørere, der er her, sige, at 57 pct. af ansøgerne i mødrehjælpen er gifte kvinder.

Morten Lange: Det var ikke et forsøg på en statistisk vurdering af problemet, jeg gav i min formulering, det var derimod spørgsmål om at finde frem til, hvorledes man virkelig skulle bede om en stillingtagen til et så indviklet etisk spørgsmål. Derfor formulerede jeg — som en tanke blot — hvad det er for et spørgsmål, der mest kritisk vil give folk deres egen stillingtagen, og om den kan holde. Men i øvrigt er jeg ganske enig i det, der er sagt om, at spørgsmål af denne art ikke på nogen måde er særlig velgørende til folkeafstemning.

Justitsministeren anvendte flere gange udtrykket, at „for tiden“ føler han sig ikke i stand til at fremsætte et forslag om fri abort. Jeg vil blot afslutningsvis sige til justitsministeren, at tiden rider nu hurtigt.

Johan Nielsen: Jeg vil bringe hr. K. Axel Nielsen min uforbeholdne undskyldning. Jeg misforstod ham før, er jeg blevet klar over; det passer heller ikke til den fine, noble personlighed, jeg kender ham som, at sige sådan noget.

Til hr. Henry Christensen vil jeg sige, at jeg har forstået, at det var juristen, som stod og fortolkede et problem, der måske er et problem for nogle. Lad så teologen også få lov at tale. Det kunne måske lette på betrængte samvittigheder, hvis man fik lov til at sende noget ud til folkeafstemning, når man ikke er helt sikker på, om man gør det rigtige eller ej.

Jeg savnede svar fra juristen og fra justitsministeren på, om det er rigtigt, når man anfægter vor ret til i folketinget at gen-

[Johan Nielsen.]

nemføre disse lovforslag, fordi vi har bundet os til og underskrevet på De Forenede Nationers erklæring om menneskerettighederne.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af lovforslagets tekst

forkastedes med 108 stemmer mod 51; 2 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§§ 1-3, ændringsforslag nr. 2, § 4, således ændret, og §§ 5-8

vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 3 om, at § 9 udgår, vedtoges uden afstemning, hvorved § 9 betragtedes som forkastet.

Ændringsforslag nr. 4, § 10, således ændret, §§ 11-13, ændringsforslag nr. 5, § 14, således ændret, og § 15 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændring af bogføringsloven.

Valgt blev: Juul-Madsen, Burgdorf, Jørgen Jensen, Poul Nielsen, Niels Jørgen Nielsen, Søren Jensen, Kofoed, Martin Pedersen, Erik Hansen (Ålborg amt), Jens Peter Jensen (Agerskov), Chr. Thomsen, Poul Dalsager, Risgaard Knudsen, Chr. Rasmussen, Teichert, Holm Tved og Ove Munch.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om mønstre.

Valgt blev: Jørgen Jensen, Mads Eg Damgaard, Hans Kjær, Gerda Møller, Johan Philipsen, Niels Andersen, Arne Christensen, Erik Hansen (Ålborg amt), Amtoft, Nordqvist, Holm Tved, Lene Bro, Poul Dalsager, Søren B. Jørgensen, Axel Ivan Pedersen, Orla Pedersen og Poul Dam.

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Udvalget angående forslag til lov om lån til håndværk og mindre industri har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 12. marts, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om pensioner efter tidligere valglove [af Skytte m. fl.].

2) *Tredje behandling af:*

Forslag til normeringslov for Grønland for finansåret 1970-71.

3) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om lods-væsenet.

4) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om „Fondet til fremme af teknisk og industriel udvikling“.

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om apotekervæsenet.

6) *Første behandling af:*

Forslag til lov om den sociale pensionsfond.

Mødet hævet kl. 16.03.

67. møde.

Torsdag den 12. marts kl. 13.

Formanden: I skrivelse af dags dato meddeler indenrigsministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om indfødsrets meddelelse, forslag til lov om udskydelse af revisionen af lov for Færøerne om bekæmpelse af køns sygdomme

og

forslag til lov om værnepligtens opfyldelse ved bistandsarbejde i udviklingslande.

I skrivelse af dags dato meddeler finansministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om opkrævning af indkomst- og formueskat for personer m. v. (Kildeskat)

og

forslag til lov om ændring af lov om beskatningen af renteforsikringer m. v.

I skrivelse af dags dato meddeler ministeren for teknisk samarbejde med udviklingslandene, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om udsendelse af frivillige til udviklingslandene.

I skrivelse af dags dato meddeler socialministeren, at hun ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om en særlig ydelse til folke-, invalide- og enkepensionister,

forslag til lov om ændring af lov for Færøerne om invalidepension m. v. (Ændring af fradragsreglerne m. v.),

forslag til lov om ændring af lov for Færøerne om folkepension. (Ændring af fradragsregler m. v.),

forslag til lov om ændring af lov for Færøerne om offentlig forsorg. (Om hjælp til enlige forsørgere, til handicappede børn i hjemmet og om hjemmehjælp),

forslag til lov om ændring af lov for Færøerne om børnebidrag til enlige forsørgere m. v. (Om ændring af administrationen og udvidet adgang til børnebidrag)

og

forslag til lov om ændring af lov for Færøerne om børneforsorg. (Om dagplejeformidling, ændrede refusionsregler m. v.).

Medlemmer af folketinget Erling Dinesen, Anker Jørgensen, Risgaard Knudsen, Evald Kristensen, Helge Nielsen og Bertel Pedersen har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en revision af lov om mægling i arbejdsstridigheder.

Udvalget angående forslag til lov om indkøbsforeninger for mindre jordbrugere har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Medlem af folketinget Kurt Brauer har meddelt mig, at han ønsker til forsvarsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren nu tage skridt til at fjerne militære anlæg fra civile institutioner?“

Medlem af folketinget Bilgrav-Nielsen har meddelt mig, at han ønsker til indenrigsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren sikre sig, at der ikke træffes nogen aftale om udlejning af den pr. 1. marts 1970 ledigblevne afdeling på Kysthospitalet i Juelsminde, før forhandlinger mellem indenrigsministeriet og et eller flere jyske amtsråd har fundet sted?“

Spørgsmålene vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

Skriftlig fremsættelse af forslag.

Indenrigsministeren (H. C. Toft): Jeg skal herved tillade mig for det høje folketing at fremsætte forslag til lov om indfødsrets meddelelse.

Forslaget er udarbejdet efter de samme retningslinjer som de to forslag om indfødsrets meddelelse, som jeg har fremsat tidligere i dette folketingsår, og som blev gennemført ved love af 28. november og 19. december 1969; disse to love omfattede henholdsvis 416 og 222 personer, medens det nu fremsatte forslag omfatter 229 personer. Jeg må dog forbeholde mig senere ved et ændringsforslag at stille forslag om, at der meddeles dansk indfødsret til yderligere et antal personer, hvis ansøgninger endnu